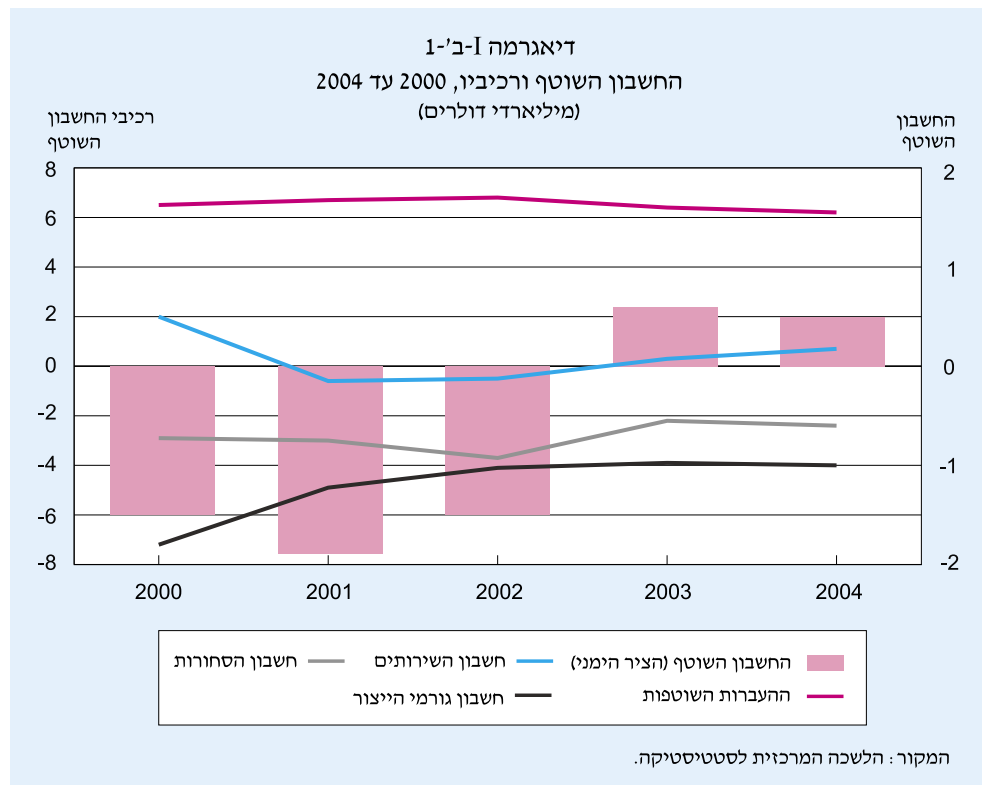

פרק I-ב' החשבון השוטף וחשבון ההון'

1. ההתפתחויות העיקריות

עודף של 0.5 מיליארד
דולרים בחשבון השוטף.
המגזר הפרטי נמצא
לראשונה בעודף.
התרחבות של 18 אחוזים
בפעילות בחשבון
הסחורות והשירותים.

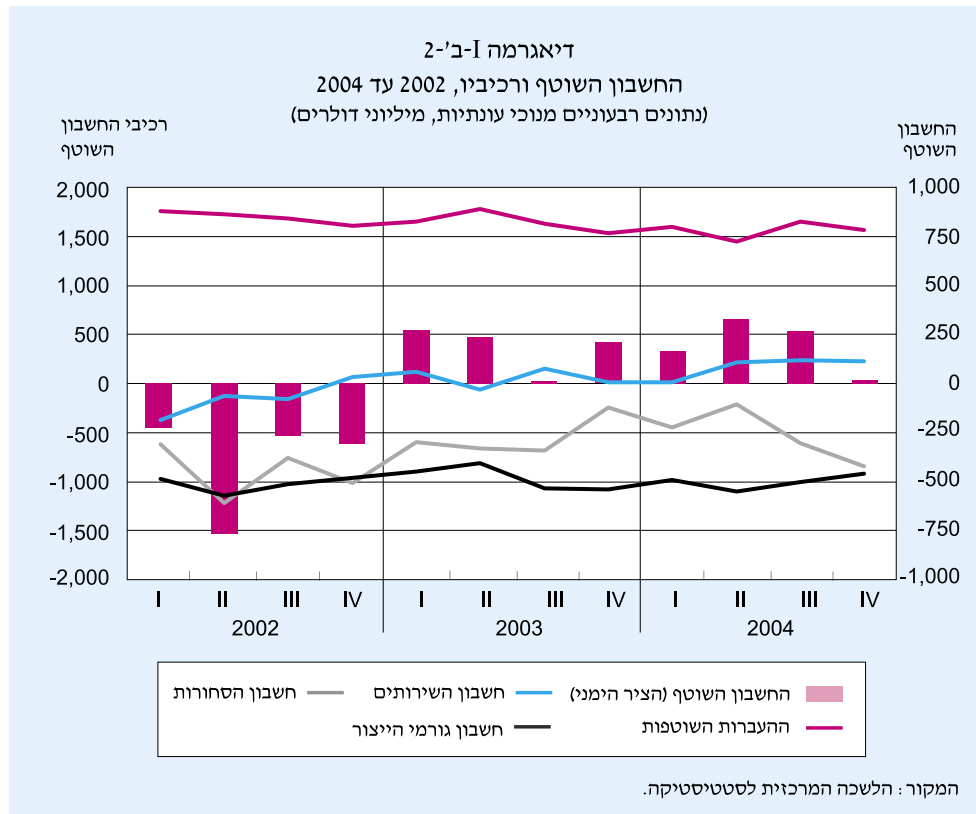
בשנת 2004, בדומה לשנת 2003, הסתכם החשבון השוטף בעודף של 0.5 מיליארד דולרים, לאחר גירעון בחשבון השוטף מתחילת שנות התשעים (לוח I-א' ודיאגרמה I-ב'1). את השיפור בחשבון השוטף הוביל המגזר הפרטי, שלראשונה נמצא בעודף (לוח I-ב'1), בעוד שבמגזר הציבורי נמשך צמצום העודף בחשבון השוטף (לוח I-ב'2). השיפור במאזן התשלומים התרחש תוך התרחבות היקפי הפעילות בחשבון הסחורות והשירותים של מאזן התשלומים והם עברו את רמתם בשנת 2000. שיעור ההתרחבות השנה היה 18 אחוזים: 20 אחוזים בחשבון הסחורות ו-12 אחוזים בחשבון השירותים.

הנתונים מנוכי העונתיות מראים המשך של המגמה החיובית בחשבון השוטף בשלושת הרביעים הראשונים של השנה ועצירתה ברביע הרביעי (דיאגרמה I-ב'2). בחינת ההתפתחות על פני השנה מראה שוני במגמות ההתפתחות של רכיבי החשבון השוטף בין

1 פרק זה אינו דן בהיבטים המקרו-כלכליים של החשבון השוטף; נושא זה נדון בהרחבה בדוח מחלקת המחקר.

שתי מחציות השנה. בחשבון הסחורות היה שיפור במחצית הראשונה של השנה, ואילו במחצית השנייה הייתה הרעה, בעקבות הגידול יותר של היבוא, שקיזזה את כל השיפור שהיה במחצית הראשונה, ואף עברה אותו. לעומת זאת, בחשבון השירותים החל השיפור ברביע השני, והוא נמשך גם במחצית השנייה של השנה. במחצית זו היה שיפור גם בחשבון ההכנסות וגם בהעברות השוטפות, שבשנתיים האחרונות ניכרת בהן מגמת ירידה קלה.

התרומה הגדולה ביותר לשיפור בחשבון השוטף השנה הייתה בסעיף ה"שירותים אחרים", שהכנסותיו נטו גדלו השנה ב-0.7 מיליארד דולרים, ובהם משקל ניכר ליצוא שירותי מחשוב ומו"פ. גידול מהותי היה גם בהיקף ההעברות השוטפות נטו למגזר הפרטי. אלו גדלו ב-0.4 מיליארד דולרים - תוצאה של תקבולים חד-פעמיים של פיצויים לניצולי השואה וגידול בהעברות למוסדות. אולם גידול זה קוּזו ברובו על ידי הירידה שהייתה במענקים מממשלת ארצות הברית.

השיפור שחל השנה בחשבון השוטף הושפע בעיקר מהתפתחויות בין-לאומיות, שקיזזו ויותר את ההתפתחויות המקומיות, שתרמו מצידן לגידול היבוא:

א. ההתאוששות בכלכלה העולמית, שבאה לביטוי בהתרחבות הסחר העולמי, תרמה לגידול יצוא הסחורות והשירותים. יש לציין, כי שיעור הגידול היה יותר מכפול משיעור התרחבות הסחר העולמי.

ב. התרחבות יצוא הסחורות והשירותים הושפעה גם מהפיחות בשער החליפין הריאלי שנמשך מאז 2001.

השיפור בחשבון
השוטף הושפע בעיקר
מהתפתחויות בין-
לאומיות.

לוח I-ב'-1

החשבון השוטף של המגזר הפרטי, 2000 עד 2004

(מיליוני דולרים)

2004	2003	2002	2001	2000	
-2,367	-2,515	-4,907	-5,591	-5,233	1. הסחורות, השירותים וגורמי הייצור נטו (א. + ב. + ג.)
-502	-179	-1,273	-890	-921	א. הסחורות נטו
36,167	30,098	27,535	27,967	31,188	יצוא
-36,668	-30,278	-28,808	-28,856	-32,109	יבוא
912	503	-329	-476	2,154	ב. השירותים נטו
-2,777	-2,839	-3,305	-4,226	-6,466	ג. ההכנסות מגורמי הייצור
2,730	2,296	2,362	2,383	2,131	2. ההעברות השוטפות נטו
363	-218	-2,545	-3,208	-3,102	3. החשבון השוטף נטו (3=1+2)

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

לוח I-ב'-2

החשבון השוטף של המגזר הציבורי, 2000 עד 2004

(מיליוני דולרים)

2004	2003	2002	2001	2000	
-3,327	-3,280	-3,399	-3,021	-2,793	1. הסחורות, השירותים וגורמי הייצור נטו (א. + ב. + ג.)
-3,845	-3,851	-4,191	-4,008	-3,842	מזה: הממשלה
-1,895	-2,054	-2,411	-2,146	-1,936	א. הסחורות נטו (היבוא הביטחוני)
-187	-191	-184	-167	-121	ב. השירותים נטו (הממשלה)
-1,245	-1,034	-804	-707	-736	ג. ההכנסות מגורמי הייצור
-1,763	-1,605	-1,597	-1,694	-1,785	הממשלה
-621	-377	-539	-432	-490	מזה: ריבית נצברת
518	571	792	987	1,049	בנק ישראל
3,469	4,075	4,400	4,309	4,352	2. ההעברות השוטפות נטו
2,564	3,309	3,615	3,582	3,433	הממשלה
904	766	785	727	919	המוסדות הממשלתיים והלאומיים
141	796	1,001	1,288	1,559	3. החשבון השוטף נטו (3=1+2)
-1,281	-542	-576	-426	-409	מזה: הממשלה
-660	-165	-37	6	80	הממשלה ללא ריבית נצברת

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

ג. התרומה הישירה של התחזקות האירו, שהתרכזה ברביע האחרון של השנה, למאזן התשלומים הייתה מעטה: גדלו ההעברות השוטפות מכספי הפיצויים במונחים דולריים, אך גדל גם הגירעון בחשבון הסחורות עם אירופה.

ד. השפעת העלייה בריבית העולמית לזמן קצר הייתה קטנה. היא הגדילה את הכנסות המגזר הפרטי, אך לא השפיעה על הוצאות המגזר הציבורי, היות שכמעט כל החוב הממשלתי נלקח בריבית קבועה ולטווח ארוך.

שער החליפין הריאלי מאפשר להעריך את כושר התחרותיות של היצרנים במשק המקומי (בענפי הסחורות והשירותים גם יחד) לעומת מתחריהם בחוץ לארץ, ועל כן הוא נחשב לאחד המשתנים המסבירים את המגמות במאזן המסחרי. את שער החליפין הריאלי ניתן למדוד במספר גישות (ראה תיבה). המדדים ברובם מראים כי הרמה הנוכחית של שער החליפין הריאלי גבוהה מזו שהייתה במהלך כל העשור האחרון. רמה גבוהה זו היא תוצאה ממהלך מתמשך של פិחות ריאלי, שהחל בשנת 2001. מהלך זה, שהוא על ידי הפיחות הנומינלי שחל ב-2002, המשיך גם בשנתיים שאחריה, כאשר המדדים הנומינליים של שער החליפין התייצבו. פיחות ריאלי זה תמך ככל הנראה בשיפור שהיה בחשבון הסחורות והשירותים בשנתיים האחרונות.

בשער החליפין הריאלי
נמשכה מגמת הפיחות,
שהחלה ב-2001.

שיעור הגידול של יצוא הסחורות והשירותים היה בשנתיים האחרונות גבוה משיעור גידול היבוא. כתוצאה מכך צומצם הגירעון בשני סעיפים אלו, והיקפו קטן לפחות ממחצית היקפו בשנתיים שקדמו להן. התרחבות זו היא שתרמה את עיקר השינוי בחשבון השוטף, שעבר מגירעון לעודף ב-2003 ו-2004. עם זאת קיים שוני בולט בין השנים. בשנת 2003, שבה הייתה האטה במשק, חלה ירידה ביבוא מוצרי צריכה, והיא השפיעה גם על הקטנת היבוא לייצור לשימושים מקומיים. סך יבוא הסחורות נטו, ללא אניות, מטוסים, יהלומים וחומרי אנרגיה, עלה ב-0.6 אחוז בשנה זו, ואילו סך יצוא הסחורות נטו, ללא אניות, מטוסים ויהלומים, גדל ב-7.1 אחוזים, וצמצם את הגירעון בחשבון הסחורות במיליארד דולרים. לעומת זאת בשנת 2004, שבה חלה התרחבות במשק, גדל היבוא בכל רכיביו בהיקף ובשיעור דומים לאלה של היצוא (20.5 אחוזים גידול היבוא ו-21.9 אחוזים גידול של היצוא, בהגדרות שלעיל); ועל כן בשנה זו התרומה החיובית לשיפור החשבון השוטף הייתה רק בחשבון השירותים, שם גדל היצוא בהיקף גבוה מהיבוא.

תרומה נכבדה לגידול בהיקפי הפעילות בחשבון השוטף בשנתיים האחרונות תרמו ענפי הטכנולוגיה העילית, שמהווים קרוב למחצית מהיצוא התעשייתי, ושירותי המחשוב והמו"פ, שיצואם נרשם בחשבון השירותים. שני אלה ייצאו השנה בהיקף של 15 מיליארדי דולרים. בשל הקשר שבין היצוא לבין היבוא, שמשמש לו תשומה, גידול היצוא כרוך בגידול היבוא. כך, לדוגמא, גבוה רכיב היבוא בענף היהלומים ובכמה מענפי הטכנולוגיה העילית, בעוד שבענפי המחשוב והמו"פ רכיב היבוא קטן יותר, ועל כן תרומתו היחסית לחשבון השוטף גדולה יותר.

התרחבות היבוא קשורה גם להתרחבות בביקושים המקומיים השנה, ורכיב זה של היבוא תורם בכיוון הגדלת הגירעון בחשבון השוטף. אולם בהקשר לכך יש לציין, כי התרחבות יצוא הסחורות והשירותים בשנתיים האחרונות הייתה בשיעור גבוה בהרבה מההתרחבות המקומית, ועל כן היא קיזזה את התרחבות היבוא. אשר על כן, בהמשך ההתרחבות של היצוא בשיעור גבוה מההתרחבות המקומית טמון פוטנציאל להמשך השיפור בחשבון הסחורות והשירותים.

גם לירידה בהוצאות השכר לעובדים זרים, שנמשכת מאז שנת 2000, הייתה תרומה חיובית ניכרת לחשבון השוטף. ירידה זו היא תוצאה של שני גורמים: א. המדיניות להקטנת

מספר העובדים הזרים הפחיתה את מספרם מבלי שהייתה לכך השפעה משמעותית על השכר המשולם להם; ב. האירועים הביטחוניים בשנים האחרונות צמצמו מאוד את מספר העובדים משטחי הרשות הפלסטינית. כתוצאה מהתפתחויות אלו קטנו הוצאות השכר לעובדים זרים מאז השיא של 2001 ב-0.8 מיליארד דולרים, וההוצאות לעובדים מהרשות הפלסטינית פחתו משנת 2000 ב-0.7 מיליארד - יחד 1.5 מיליארדי דולרים.

הגירעון הטעון מימון של המשק² ממומן לאורך שנים בעיקר מהעברות שוטפות ומהעברות הון. בשנים האחרונות נהנה המשק מעודף מקורות שאינם חוב - העברות והשקעות במכשירי הון נטו - ומאז 2002 סיפקו ההעברות השוטפות את כל צרכי המימון של הגירעון. עודף המקורות איפשר למשק להמשיך ולהגדיל את עודף נכסי החוב נטו, דהיינו להלוות נטו לחוץ לארץ. יתרת עודף נכסי החוב עמדה בסוף 2004 על 12 מיליארדי דולרים (על מימון הגירעון ראה הרחבה בפרק I-א').

הגירעון בחשבון
הסחורות, השירותים
וגורמי הייצור מומן
מהעברות שוטפות.

תיבה I-ב'-1

שער החליפין הריאלי - מדדים לכושר התחרותיות של המשק הישראלי מול חוץ לארץ

שער החליפין הריאלי נחשב לפרמטר חשוב בקביעת כושר התחרותיות של המגזר הסחיר של המשק מול המגזר הסחיר המתחרה של משקי חוץ לארץ. בהגדרה הוא שווה למחיר היחסי של מוצרי חוץ לארץ (סחורות ושירותים) במונחי המוצרים המקומיים. ככל שהשער גבוה יותר, הרי שהמוצרים המקומיים זולים יותר, ולכן קל יותר ליצרנים המקומיים להתחרות מול היצרנים בשוק העולמי. הדבר צפוי להביא לגידול ביצוא, לירידה ביבוא ולשיפור במאזן המסחרי. אולם אין דרך יחידה ומוסכמת להגדרה ולמדידה של יחס מחירים זה. קרן המטבע הבין-לאומית, לדוגמא, מפרסמת לכל מדינה תעשייתית שלושה מדדים שונים לשער החליפין הריאלי, כשלעיתים המיתאם בין שלושה מדדים אלו באותה מדינה נמוך ביותר ואף שלילי. בספרות¹ מקובלות מספר גישות למדידת יחס זה²:

1. חישוב יחס המחירים תוך שימוש במדד המחירים לצרכן במשק ובחוץ לארץ. יחס זה משמש כמדד לכוח הקנייה של המטבע המקומי בחוץ לארץ. עם זאת הפופולריות של שיטה זו אינה אינדיקציה לכך שהיא עדיפה על אחרות, והיא נובעת בעיקר מכך, שמדדי מחירים לצרכן זמינים בתדירות גבוהה בכל מדינות העולם.

1 ראה לדוגמא: Marsh, I.W. and Tokarick, S.P. (1994), "Competitiveness Indicators: a Theoretical and Empirical Assessment", IMF Working Paper WP/94/29. יצוין, כי בפרק "התוצר לענפיו" של דוח מחלקת המחקר משתמשים במדדים אחרים לשער החליפין הריאלי. מדדים אלו מציגים את השער כיחס בין מחירי היצוא ומחירי היבוא לבין מחירי התוצר המקומי.
2 כאשר רמת המחירים של חוץ לארץ נתונה במט"ח ואילו רמת המחירים המקומית נתונה בשקלים, יש לכפול את יחס המחירים הנ"ל בשער החליפין של אותו מטבע זר בו נתונים מחירי חוץ לארץ, על מנת להביא את שתי רמות המחירים למונחי מטבע זהה.

2 הגירעון בחשבון הסחורות, השירותים וגורמי הייצור בניכוי הפרשים הסטטיסטיים. הפרשים אלו משקפים טעויות מדידה הן בחשבון השוטף והן בחשבון הפיננסי.

2. **חישוב יחס המחירים תוך שימוש בעלות יחידת העבודה (Unit Labor Cost) במשק ובחוף לארץ.** עלות יחידת העבודה מוגדרת כשכר העבודה ליחידת זמן מחולק בתפוקה לעובד באותה יחידת זמן. מדד זה נותן ביטוי לכומר התחרותיות של הכלכלה המקומית מבחינת מבנה העלויות בייצור; שכן ירידת שכר, או לחלופין, עלייה בפריזן העבודה במשק המקומי, מגבירים את כומר התחרותיות של היצרנים במשק מול היצרנים בחוף לארץ, ומשתקפים בממד כפיחות ריאלי.

3. **חישוב היחס בין מדד מחירי היצוא של המשק לממד מחירי היצוא של חוף לארץ.** גישה זו מניחה, שכל משק מתמחה בייצור (ויצוא) מוצר מסוים, המהווה תחליף בלתי מושלם למוצרי המשקים האחרים. התייקרות מוצרי היצוא של חוף לארץ יחסית למוצרי היצוא של המשק משפרת את כומר התחרותיות של יצרני המשק.

4. **היחס בין מחירי המוצרים הסחירים למחירי המוצרים הבלתי סחירים במשק.** על פי גישה זו התייקרות יחסית של המוצרים הסחירים תגרום ליצרנים להגדיל את הכמות המיוצרת של מוצרים אלו, ואילו הצרכנים יקטינו את הכמות הנרכשת. בכך יוצר עודף היצע של מוצרים סחירים, אשר יביא להגדלת היצוא והקטנת היבוא. על פי "השערת סמואלסון בלסה", שיפור בפריזן מביא לייסוף בממד זה של שער החליפין הריאלי.

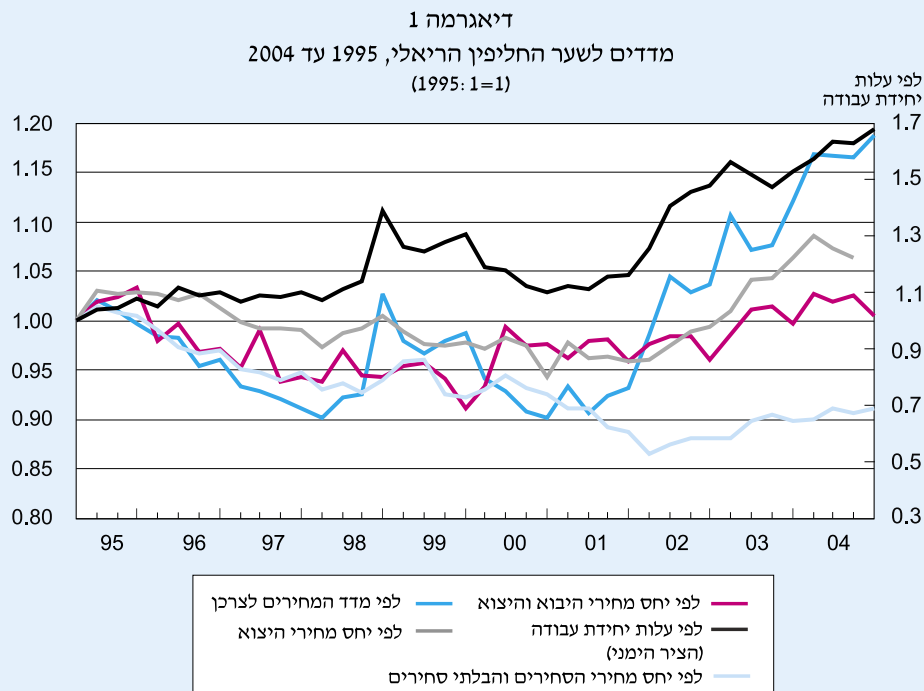
5. **מדד מחירי היבוא מחולק בממד מחירי היצוא.** גישה זו משתמשת במחירי היבוא של המשק כמדד למחיר המשוכלל של מוצרי חוף לארץ. הקשר בין מדד זה לבין המאזן המסחרי מנוגד במעט לאינטואיציה, משום שמקובל לחשוב שדווקא התייקרות של מוצר היצוא יחסית למוצר היבוא ("שיפור בתנאי הסחר") היא שתביא לשיפור בחשבון השוטף. אולם בבסיס הגישה עומדת ההנחה, שמוצר היצוא של המשק הוא תחליפי למוצר של חוף לארץ; לכן ירידה במחירו היחסי מגדילה את הביקוש בחוף לארץ ליצוא המקומי ומורידה את הביקוש המקומי ליבוא מחוף לארץ.

לגבי שלושת המדדים הראשונים שהוזכרו, יש להבדיל בין שער חליפין בילטרלי לשער חליפין אפקטיבי. לדוגמא, אם נכפול את שער החליפין הנומינלי של הדולר ביחס מדדי המחירים לצרכן של ארצות הברית וישראל, הרי שנקבל את שער החליפין הריאלי הבילטרלי מול ארצות הברית. אולם, אם נרצה לשקף את רמות המחירים של כל המתחרים של המשק, הרי שעלינו לאמץ שיטה אשר תשקלל את שערי החליפין ורמות המחירים של כל שותפות הסחר.

לצורך שקלול זה אימצנו את הגישה המקובלת בקרן המטבע הבין-לאומית³ ובפדרל רזרב, אשר משקללת את חלקה של כל מדינה בממד כממוצע משוקלל בין משקלה של אותה מדינה ביבוא של ישראל, משקלה של אותה מדינה ביצוא של ישראל, ומשקולת יצוא מולטילטרלית, הלוקחת בחשבון את התחרות בין יצואנים ישראלים ליצואני אותה מדינה בשווקים שלישיים. המשמעות היא, שאם במדינה מתחרה מסוימת היקף הסחר הישיר עם ישראל נמוך, אולם ישראל ואותה מדינה מייצאות שתיהן בהיקף גבוה למשק שלישי, הרי שהמשקל של אותה מדינה מתחרה

3 ראה: Zanello, A. and Desruelle, D. (1997), "A Primer on IMF's Information Notices System", IMF Working Paper WP/97/71.

במדד שער החליפין הריאלי של ישראל יהיה גבוה יותר, מאשר לו חושב רק על פי משקלה של אותה מדינה ביבוא ו/או ביצוא של ישראל, כמקובל.⁴ בדיאגרמה 1 ובלוח 1 מוצגים מדדי שער החליפין הריאלי שחושבו עבור השנים 1995-2004.⁵ דיאגרמה 2 מציגה לצד שער הדולר ושער סל המטבעות את המדד לשער החליפין הנומינלי האפקטיבי, שהוא למעשה שקלול (לפי המשקלות המולטילטרליות) של שערי החליפין הנומינליים של המטבעות של כל המדינות המשתתפות במדד מול השקל. ניתן לראות שעל פני הזמן קיימת שונות רבה בהתנהלות של המדדים הריאליים, והם אף נעים לפרקים בכיוונים הפוכים.

המקור: עיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

אופן הבנייה של חלק מהמדדים מאפשר לנו גם לנתח את התרומה של כל מדינה לשינוי בשער החליפין הריאלי לאורך תקופה מסוימת. כך לדוגמא, פירקנו את השינוי בשער החליפין הריאלי הנמדד על פי יחס מדדי המחירים לצרכן לארבעה גושי מדינות (לוח 2).⁶ כך ניתן לראות את השפעת התנודתיות בשער החליפין של האירו על שער החליפין הריאלי של ישראל: בשנים 1999-2000, למשל, הייסוף הריאלי בישראל נגרם בעיקר בשל היחלשות האירו בעולם, בעוד שבשנים 2001-2004 הפיחות הריאלי בישראל נגרם בעיקר עקב התחזקותו. בולטת במיוחד שנת 2003,

4 כך, משקלה של ארצות הברית במדד נמוך בכחמש נקודות אחוז מאשר משקלה במדד פשוט, לעומת משקל גדול יותר עבור קנדה, סין, וכדומה.

5 מחירי היצוא העולמיים מתקבלים בפיגור, ולכן המדד לפי מחירים אלו חושב רק עד הרביעי השלישי של 2004.

6 את הלוח יש לקרוא כך: בשנת 2003 חל פיחות ריאלי של 7.9 אחוזים. ארצות הברית תרמה לפיחות זה 0.7- אחוזים, בעוד שמשקלה במדד הוא 24 אחוזים. כלומר, מול ארצות הברית חל ב-2003 ייסוף ריאלי של 2.9 אחוזים (0.7/0.24). באותו אופן, מול מדינות גוש האירו חל באותה שנה פיחות ריאלי ממוצע של 17.1 אחוזים (6/0.35).

לוח 1

שיעור השינוי השנתי (דצמבר מול דצמבר¹) במדדי שער החליפין הריאלי,

2001 עד 2004

(אחוזים)

שער החליפין הנומינלי האפקטיבי	מדד המחירים לצרכן	יחס מחירי הסחירים והלא-סחירים	עלות יחידת העבודה	מדד מחירי היצוא	יחס מחירי היבוא והיצוא	מדד שער החליפין מחושב לפי:
1.0	2.3	-4.0	2.2	1.7	-1.8	שיעור השינוי ב-2001
16.3	12.3	0.1	28.6	3.7	0.1	שיעור השינוי ב-2002
3.7	7.9	1.5	2.3	7.0	3.9	שיעור השינוי ב-2003
4.1	5.7	1.1	11.2	0.0	0.7	שיעור השינוי ב-2004

1 במדד לפי מחירי היצוא, הנתונים מעודכנים עד הרביעי השלישי של 2004.
המקור: עיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

לוח 2

שיעור השינוי בשער החליפין הריאלי במשך השנה (מדצמבר לדצמבר)

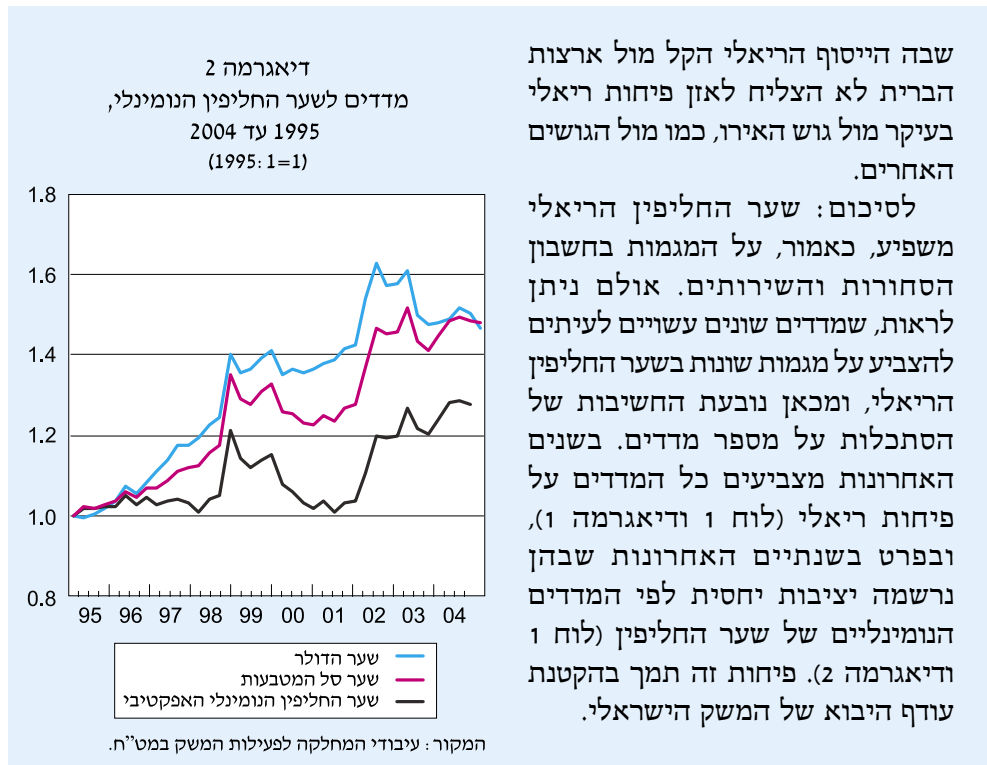
לפי מדד המחירים לצרכן - פירוק לגושי מדינות, 1999 עד 2004

(אחוזים)

התרומה לפיחות הריאלי (בנקודות אחוז) של:					
השנה	סך הפיחות הריאלי ¹	המשקים המתעוררים ² (21%)	ארצות הברית ² (24%)	גוש האירו ² (35%)	שאר מדינות ה-OECD ² (20%)
1999	-4.5	-0.2	0.4	-4.6	0.3
2000	-6.3	-0.7	0.2	-3.8	-1.8
2001	2.3	-0.2	1.2	1.7	-0.2
2002	12.3	1.6	1.3	7.0	2.7
2003	7.9	0.8	-0.7	6.0	2.2
2004	5.8	1.3	0.2	2.8	1.4

1 העמודות מסתכמות לסך הפיחות הריאלי למעט סטייה הנובעת מהקירוב לסכום שיעורי השינוי.

2 בסוגריים: משקל הגוש במדד.
המקור: עיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

2. חשבון הסחורות

א. דברים כלליים

בחשבון הסחורות במאזן התשלומים נמשכה השנה ההתרחבות הן ביצוא והן ביבוא, והיא מסתכמת בכ-20 אחוזים. הגירעון בחשבון הסחורות השנה הסתכם ב-2.4 מיליארדי דולרים, בדומה לאשתקד, אך נמוך ב-0.8 מיליארדי דולרים מהגירעון הממוצע בשנים 2000-2002 (דיאגרמה I-ב' 3). גירעון המגזר הפרטי הסתכם ב-0.4 מיליארד דולרים, בדומה לגירעון אשתקד.

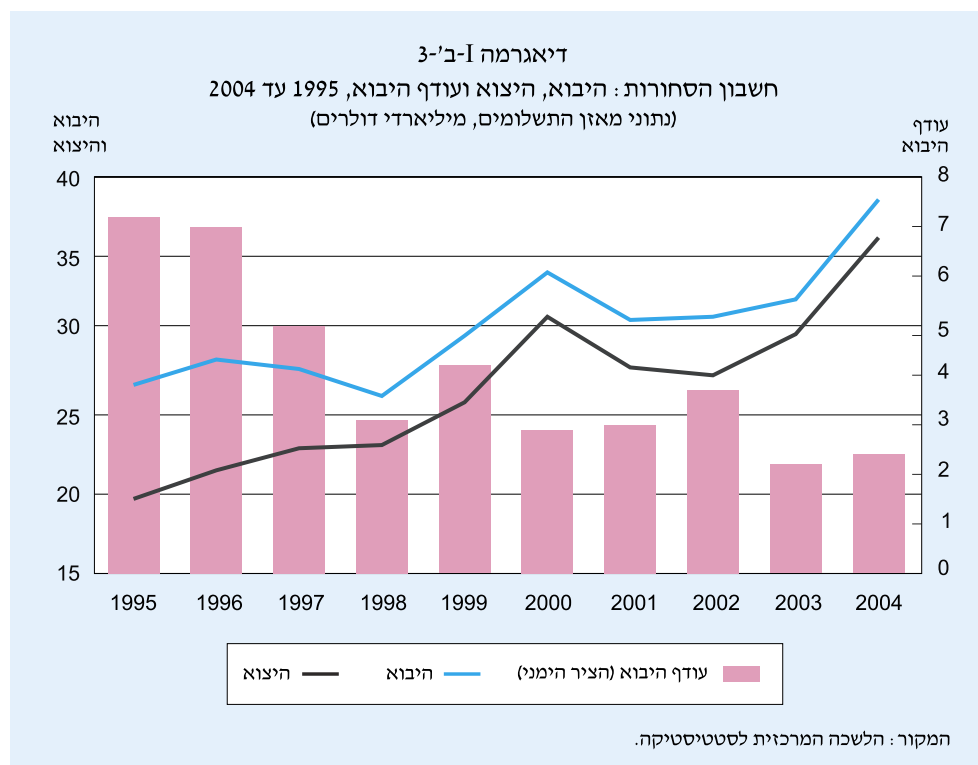
במהלך השנה ניכרת מגמת עלייה בכל רכיבי היבוא. תרומה בולטת לגידול היבוא הייתה למחירי הדלק, שעלו במהלך השנה בכ-30 אחוזים, והביאו לגידול של כ-0.9 מיליארדי דולרים בערך יבוא חומרי האנרגיה. היבוא הביטחוני הסתכם ב-1.9 מיליארדי דולרים ודמה בהיקפו לזה של השנה הקודמת. הגידול ביצוא ניכר בכל רמות העצמות הטכנולוגית, ובכללן תעשיית הטכנולוגיה העילית. תעשייה זו מהווה קרוב למחצית מהיצוא התעשייתי, והיא התרחבה ב-22 אחוזים.

בשנת 2004 נרשמה הרעה של 1.6 אחוזים בתנאי סחר הסחורות של כלל המשק (ממוצע לעומת כל 2003). חלק ניכר מהרעה זו נגרם בשל מחירי האנרגיה, שעלו השנה ב-26.9 אחוזים, ומנגד נהנה ענף היהלומים משיפור של 5.5 אחוזים בתנאי הסחר שלו. שני גורמים אלו קיזזו זה את זה, ותנאי הסחר ללא יהלומים וחומרי אנרגיה, המשקפים את עיקר הפעילות בסחר החוץ, הורעו ב-2004 ב-1.6 אחוזים (לוח I-ב' 3).

ההרעה בתנאי הסחר החלה כבר ברביעי הרביעי של 2003 (דיאגרמה I-ב' 4), וההטבות המתונות, שהיו בשלושת הרביעים הראשונים של 2004 לא הביאו לשינוי במגמה, לאור

חלה התרחבות של כ-20 אחוזים בפעילות. הגירעון הסתכם ב-2.4 מיליארדי דולרים, בדומה לאשתקד, אך נמוך מהגירעון בשנים 2000-2002.

תנאי הסחר ללא יהלומים וחומרי אנרגיה הורעו ב-2004 ב-1.6 אחוזים.

העובדה שברביע הרביעי התחדשה מגמת ההרעה בתנאי הסחר (ללא יהלומים וחומרי אנרגיה). הרעה זו נובעת בחלקה מהתחזקות האירו מול הדולר (דיאגרמה I-ב' 4), בשל משקלן הגבוה יותר של ארצות גוש האירו ביבוא לעומת משקלן ביצוא.

לוח I-ב' 3
 השינוי במחירי היבוא, היצוא ותנאי הסחר, 2004
 (ממוצע שנתי, אחוזים)

תנאי הסחר	מחירי היצוא	מחירי היבוא	
-1.6	5.4	7.1	סך הכל
5.5	7.6	2.0	מזה: יהלומים
-3.9	4.1	8.3	סך הכל ללא יהלומים ¹
		26.9	מזה: חומרי אנרגיה
-1.6	4.1	5.8	סך הכל ללא יהלומים וחומרי אנרגיה ¹

1 וללא אניות ומטוסים.
 המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

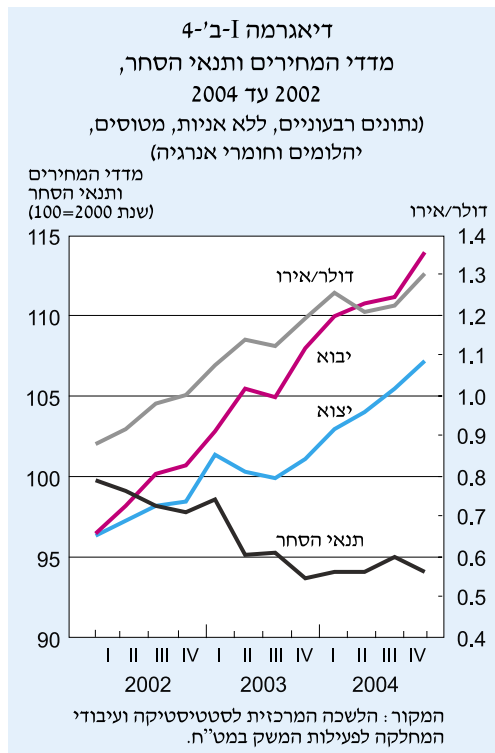
ב. הגירעון המסחרי ללא יהלומים לפי אזורי סחר עיקריים

נתוני מאזן התשלומים בחשבון הסחורות של המגזר הפרטי שונים מנתוני הנטו של סחר החוץ מכמה סיבות, ובשנת 2004 מגיע ההפרש שבין שני הנתונים ל-6.4 מיליארד דולרים³. עם זאת מאפשר השימוש בנתוני סחר החוץ פילוח של הנתונים לפי אזורי סחר ולפי עצימות טכנולוגית. על כן ננתח להלן את ההתפתחויות בחשבון הסחורות של המגזר הפרטי לפי נתוני סחר החוץ. הניתוח שלהלן מתבסס הן על נתוני הנטו של סחר החוץ והן על הדיווחים ממערכת הבנקאות למחלקה לפעילות המשק במט"ח.

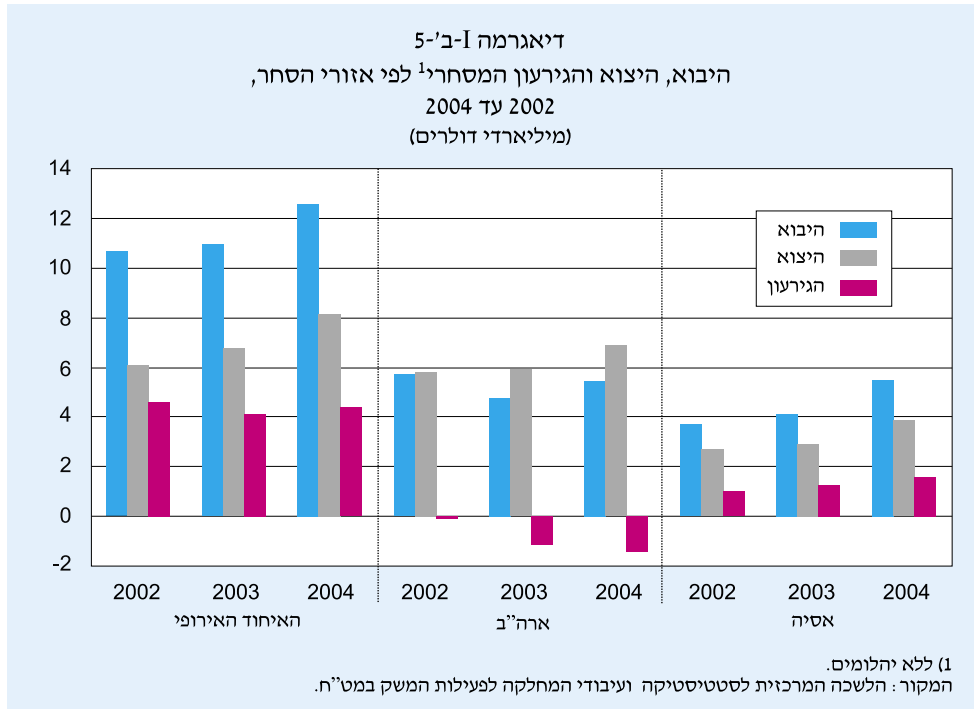
בגירעון המסחרי ללא יהלומים (לפי נתוני סחר החוץ), נרשמה השנה הרעה של מיליארד דולרים, והגירעון הסתכם ב-7.3 מיליארדים. מרבית הגירעון הוא עם

האיחוד האירופי - 4.4 מיליארדי דולרים, הגירעון עם אסיה הסתכם ב-1.6 מיליארדים, ואילו מול ארצות הברית נרשם עודף של 1.4 מיליארדים (דיאגרמה I-ב' 5). מאז 2001 השתפר מאזן הסחר עם ארצות הברית ב-1.8 מיליארדי דולרים, והוא משתלב עם המגמה הגלובלית של גירעון הולך וגדל בחשבון הסחורות שלה. השנה חל גידול בגירעון עם האיחוד האירופי בגובה של 0.3 מיליארד דולרים, כאשר התרומה של התחזקות האירו מול הדולר מוערכת בכ-0.2 מיליארד דולרים. הגירעון עם סין גדל השנה ב-0.2 מיליארד דולרים והגיע ל-0.7 מיליארד. גידול זה משתלב עם המגמה העולמית של משקים מפותחים (ובראשם ארצות הברית) המגדילים את הגירעון שלהם מול סין.

נתוני סחר החוץ נקובים בדולרים, ולפיכך אינם משקפים את מלוא ההתפתחויות, שכן התחזקות האירו מול הדולר פעלה להגדלת ערך היצוא והיבוא מאירופה במונחים דולריים. השפעה זו ניכרת במיוחד בשנים 2002-2003 ובמידה פחותה השנה, שבה התחזקות האירו אירעה ברביע האחרון של השנה. מדיווחי הבנקים למחלקה לפעילות המשק במט"ח עולה, כי בשנת 2004 18 אחוזים מתקבולי היצוא התקבלו באירו ו-76 אחוזים בדולרים; 22 אחוזים מתשלומי היבוא התבצעו באירו ו-71 אחוזים בדולרים. כדי לאמוד את ההתפתחות ביבוא וביצוא עם האיחוד האירופי נוכחה השפעת התחזקות האירו לעומת הדולר על פי

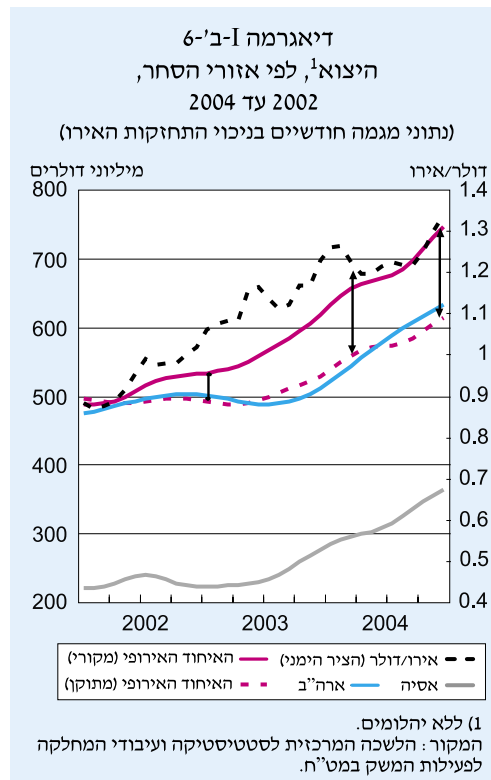
3 להלן הסיבות העיקריות לפער שבין שני הנתונים יחד עם הנתונים הרלוונטיים לשנת 2004: א. נתוני היבוא והיצוא במאזן התשלומים נרשמים על בסיס פו"ב, כלומר ללא הוצאות הובלה וביטוח. הנתונים על הוצאות אלה ביבוא, אם שולמו לגורמי חוץ, נרשמים בסעיפים המתאימים של חשבון השירותים; ב. נתוני סחר החוץ אינם כוללים את הפעילות עם הרשות הפלסטינית (עודף של 1.1 מיליארדי דולרים); ג. נתוני מאזן התשלומים כוללים תיקונים שונים בנתונים, שאינם נעשים בנתוני סחר החוץ. סך ההתאמות לנתוני היצוא במאזן התשלומים בשנת 2004 היו 0.9 מיליארדי דולרים (גידול היצוא) וסך ההתאמות היבוא היו 4.1 מיליארדים (הקטנת היבוא). בנוסף לכך כוללים נתוני מאזן התשלומים את היבוא הביטחוני (1.9 מיליארדי דולרים).

משקל התנועה הכספית באירו, וכך התקבל ערך מתוקן של הסחר עם מדינות האיחוד האירופי.

הנתונים המתוקנים מלמדים, כי ביצוא לאיחוד האירופי חלה האטה בקצב הגידול באמצע השנה, וברביע האחרון הואץ קצב הגידול; ואילו ביצוא לארצות הברית התמתן קצב הגידול במחצית השנייה של השנה על רקע ההאטה בקצב הגידול של יצוא הטכנולוגיה העילית בתקופה זו. ביצוא לאסיה נמשכה מגמת הגידול (דיאגרמה I-ב'6).

נתוני היבוא המתוקנים מלמדים, כי ביבוא מארצות הברית חלה התמתנות ניכרת בקצב הגידול של היבוא במחצית השנייה של השנה, וביבוא מהאיחוד האירופי נרשמה מגמת עלייה, אך בעוצמה פחותה מקצב הגידול ביבוא מאסיה (דיאגרמה I-ב'7). היבוא מאסיה גדל השנה ב-30 אחוזים, והיבוא מסין ומיפן, המהוות כמחצית מהיבוא מאסיה, התרחב השנה ב-40 אחוזים מכל אחת מהארצות. בסין ממשיכה ההתרחבות השנה את זו של השנה שעברה, שהייתה בשיעור של

נמשך הגידול ביבוא מאסיה על חשבון היבוא מארצות אחרות. היבוא מסין גדל ב-40 אחוזים, והסתכם ב-1.4 מיליארדי דולרים.

27 אחוזים, והיבוא מסין השנה הסתכם ב-1.4 מיליארדי דולרים. הגידול בחלקו של היבוא מאסיה, ובמיוחד הגידול ביבוא מסין על חשבון היבוא מארצות אחרות, קשור ככל הנראה למחירים הזולים יותר שם, הן כתוצאה העלות נמוכה של כוח העבודה והן של הצמדת המטבע הסיני לדולר האמריקאי. תהליך זה הוא חלק מהתחרות הגוברת מצד המדינות המתפתחות, שדוחקת את היבוא מהמדינות המפותחות. סיבה אפשרית נוספת היא התחזקות האירו מאז שנת 2002, שהביאה לעליית מחירי היבוא מאירופה, והגדילה את הכדאיות היחסית של היבוא ממדינות אסיה.

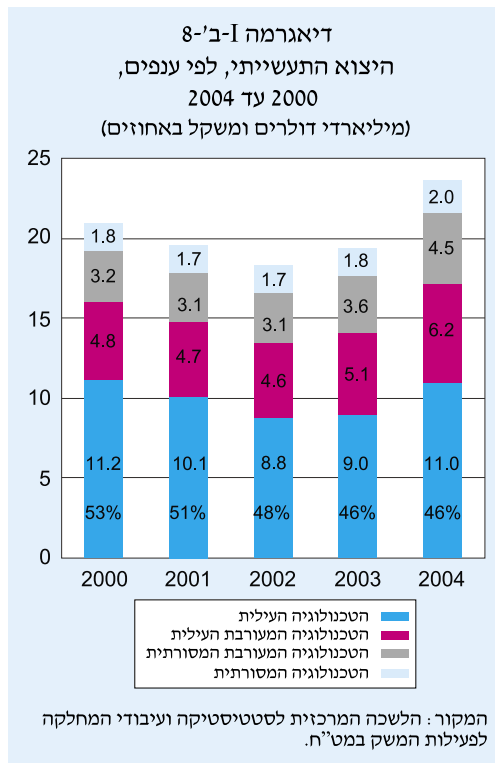
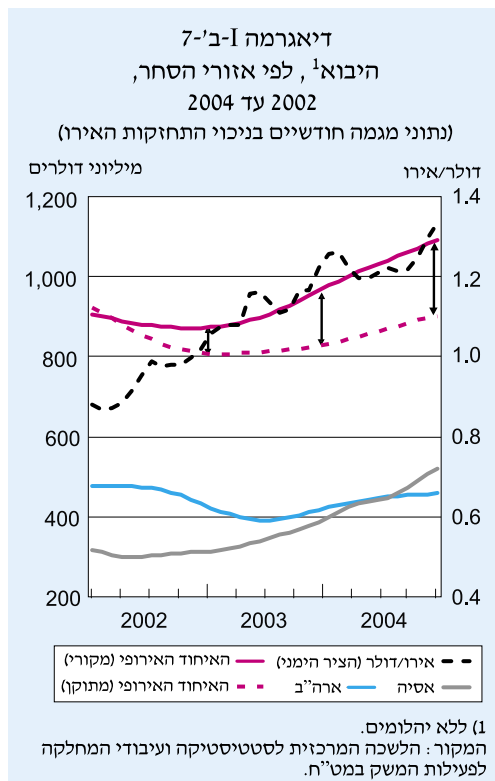
ג. ניתוח ענפי של היצוא

והיבוא האזרחי

יצוא הסחורות ללא
יהלומים גדל ב-22
אחוזים.

יצוא הסחורות נטו, לפי נתוני סחר החוץ ללא יהלומים, גדל השנה ב-4.4 מיליארדי דולרים והסתכם ב-24.4 מיליארדים - 22 אחוזים יותר מאשר בשנת 2003. היצוא התעשייתי גדל ב-22 אחוזים, והיצוא החקלאי המהווה 3 אחוזים מהיצוא, גדל השנה ב-27 אחוזים והסתכם ב-0.9 מיליארד דולרים. הרביע הראשון של השנה התאפיין בקצב גידול שנתי של 30 אחוזים, ובהמשך התייצב קצב גידול היצוא על 15 אחוזים במונחים שנתיים. בניכוי עליית מחירי היצוא הסתכמה העלייה הכמותית של היצוא ב-17 אחוזים. היצוא התעשייתי השנה עבר את שיאו משנת 2000, ותעשיית הטכנולוגיה העילית קרובה לרמת השיא של שנת 2000. משקלה של הטכנולוגיה העילית בסך היצוא התעשייתי עומד בשנתיים האחרונות על 46 אחוזים, לעומת 53 אחוזים בשנת 2000 (דיאגרמה I-ב' 8).

פילוח היצוא התעשייתי לפי העצימות הטכנולוגית מלמד, כי העלייה ביצוא נרשמה בכל התעשיות; יצוא תעשיות הטכנולוגיה העילית ותעשיות הטכנולוגיה המעורבת עילית גדלו ב-22 אחוזים,

לוח I-ב' 4

היצוא התעשייתי לפי העצימות הטכנולוגית (ברוטו), 2000 עד 2004

(שיעורי השינוי לעומת השנה הקודמת, אחוזים)

2004							
ההתפלגות	היצוא	2004	2003	2002	2001	2000	
	(מיליוני דולרים)	שיעורי השינוי (בדולרים שוטפים)					
100.0	23,646	22	6.2	-6.5	-6.8	27.9	סך כל היצוא ללא יהלומים מלוטשים
46.3	10,954	22	2.3	-12.6	-10.0	49.1	תעשיות הטכנולוגיה העילית
26.2	6,201	22	9.7	-1.5	-2.6	16.6	תעשיות הטכנולוגיה המעורבת-עילית
18.9	4,467	25	13.2	1.5	-2.2	5.7	תעשיות הטכנולוגיה המעורבת-מסורתית
8.6	2,024	12	4.5	1.1	-5.8	2.2	תעשיות הטכנולוגיה המסורתית

תעשיות הטכנולוגיה העילית הן: תעשיות המכונות למשרד ומחשוב, רכיבים אלקטרוניים, כלי טיס, ציוד תקשורת ואלקטרוניקה, ציוד לבקרה ולפיקוח, תרופות.

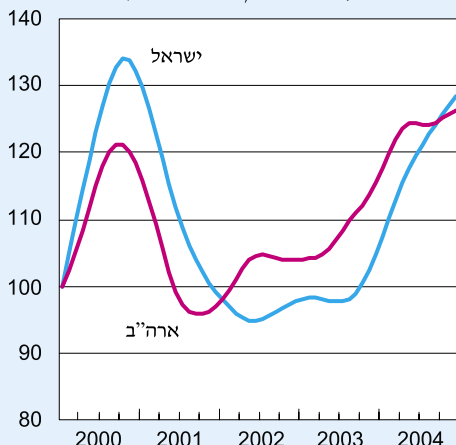
תעשיות הטכנולוגיה המעורבת-עילית הן: תעשיות הכימיקלים וזיקוק הנפט למעט תרופות, מכונות וציוד, ציוד ומנועים חשמליים, כלי רכב מנועיים וציוד הובלה אחר.

תעשיות הטכנולוגיה המעורבת-מסורתית הן: כרייה וחציבה, גומי ופלסטיקה, מינרלים אל-מתכתיים, מתכות אל-ברזליות וקורות, מוצרי ברזל ופלדה, מוצרי מתכת, כלי שיט, תכשיטים וצורפות, ומוצרים לנמ"א.

תעשיות הטכנולוגיה המסורתית הן: מוצרי מזון, משקאות וטבק, טקסטיל, הלבשה ועור, נייר, דפוס ומוצרים, מוצרי עץ ורהיטים. המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

דיאגרמה I-ב' 9

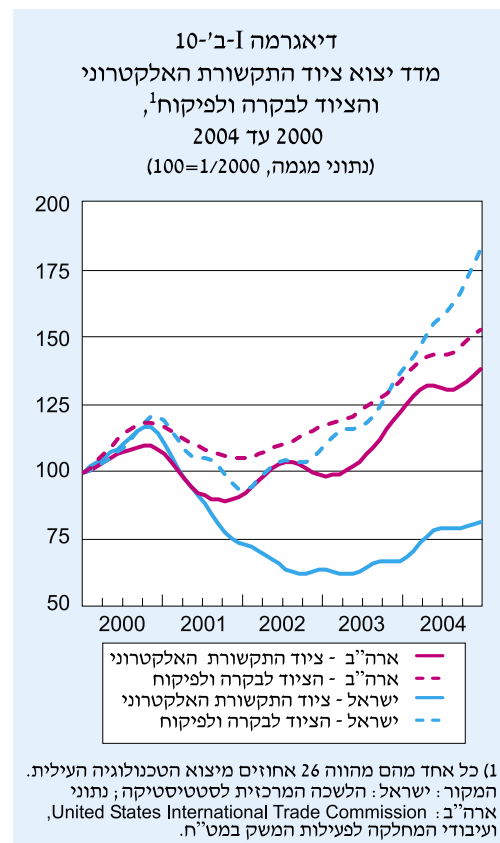
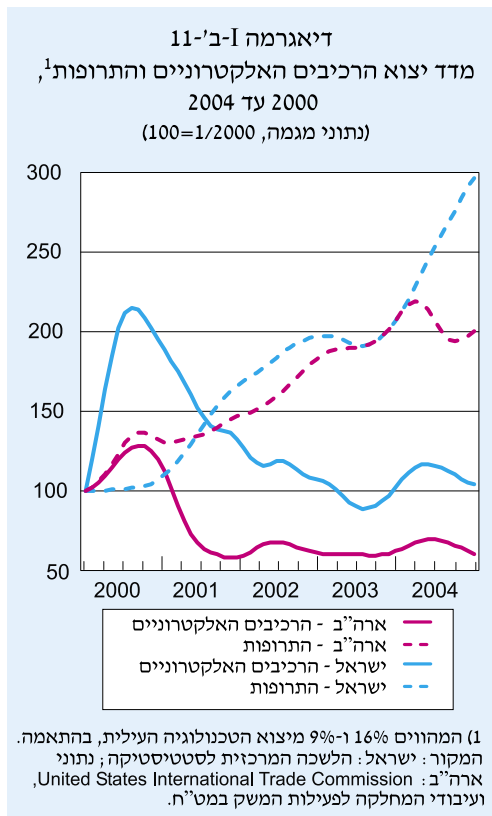
המדד המשוקלל של יצוא הטכנולוגיה העילית מישראל ויבוא הטכנולוגיה העילית של ארה"ב, 2000 עד 2004 (נתוני מגמה, 100=1/2000)

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; נתוני ארה"ב: United States International Trade Commission, ועיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

תעשיות הטכנולוגיה המעורבת מסורתית ב-25 אחוזים ותעשיות הטכנולוגיה המסורתית ב-12 אחוזים.

תעשיית הטכנולוגיה העילית בישראל הייתה מנוע הצמיחה בעשור האחרון. דיאגרמה I-ב' 9 מתארת את יצוא הטכנולוגיה העילית של ישראל לצד יבוא הטכנולוגיה העילית של ארצות הברית, המהווה מדד לביקושים העולמיים. מההשוואה עולה, כי הצמיחה של יצוא תעשיית הטכנולוגיה העילית של ישראל החלה רק במחצית השנייה של 2003, בעוד שההתאוששות בכלכלה העולמית, הנמדדת על ידי התפתחות היבוא בארצות הברית, החלה כבר בשנת 2002. ההתאוששות המאוחרת מוסברת בעיקר בהתפתחויות בענף ציוד התקשורת האלקטרוני, שנמשכה בו מגמת הירידה

למרות ההתאוששות העולמית, ובענף הרכיבים האלקטרוניים, שנמשכה בו מגמת הירידה בעוד שהביקושים העולמיים התייצבו (דיאגרמה I-ב' 10 ודיאגרמה I-ב' 11). פיגור זה קשור ככל הנראה בפלחי השוק, שבהם מתרכז היצוא הישראלי שלא תמיד מתנהגים כמו יתר הענף, באיבוד חלקי של היתרון הטכנולוגי שהיה לחברות ישראליות ובתחרות מצד המדינות המתפתחות.

במחצית הראשונה של השנה נמשכה מגמת העלייה ביצוא של תעשיות הטכנולוגיה העילית במקביל לעלייה בביקוש העולמי. לעומת זאת במחצית השנייה של השנה חלה רק האטה בקצב הגידול של היצוא מישראל למרות עצירת מגמת הגידול בביקושים העולמיים. תוצאה זו נובעת מכך, שבענף התרופות בולט המשכה של מגמת הגידול למרות הירידה בביקושים, שנמשכה עד לרביע האחרון. בנוסף לכך ענף ציוד לבקרה ולפיקוח המשיך לצמוח למרות האטה בביקושים העולמיים (דיאגרמה I-ב' 10 ודיאגרמה I-ב' 11). יש לציין, כי חלק גדול מהפעילות בענפי הרכיבים האלקטרוניים והתרופות מתרכז בחברה אחת מכל ענף, ועובדה זאת משפיעה על תנודתיות היצוא של ענפים אלו.

בתעשיות הטכנולוגיה המעורבת העילית ובתעשיות הטכנולוגיה המעורבת המסורתית בולט המשך העליות השנה - 27 אחוזים ביצוא ענף הכימיקלים וזיקוק נפט ו-17 אחוזים ביצוא של ענף הגומי והפלסטיקה (לוח I-ב' 5).

יבוא הסחורות נטו, לפי נתוני סחר החוץ ללא אניות, מטוסים ויהלומים, הסתכם השנה ב-31.7 מיליארדי דולרים - ב-21 אחוזים יותר מאשר בשנה הקודמת (לוח I-ב' 6). שיעור גידול זה מתקבל גם לסך היבוא בניכוי חומרי אנרגיה (נוסף על ניכוי אניות, מטוסים

יבוא הסחורות ללא
יהלומים, אניות
ומטוסים גדל ב-21
אחוזים.

לוח I-ב' 5

היצוא של ענפי כלכלה נבחרים (ברוטו), 2000 עד 2004

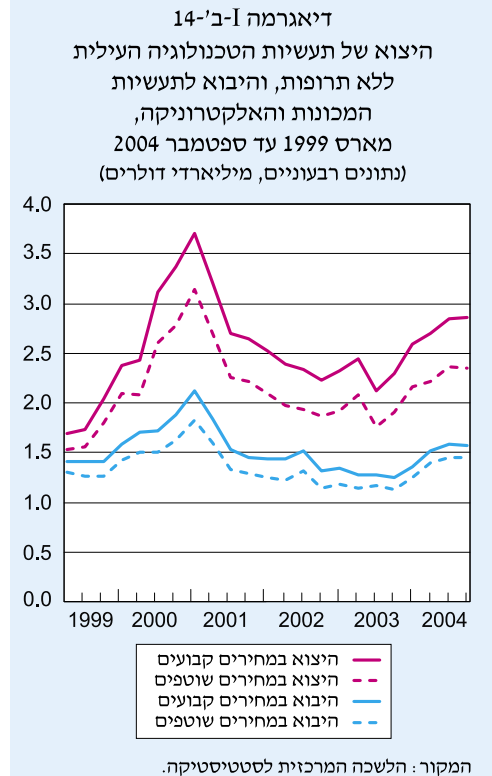
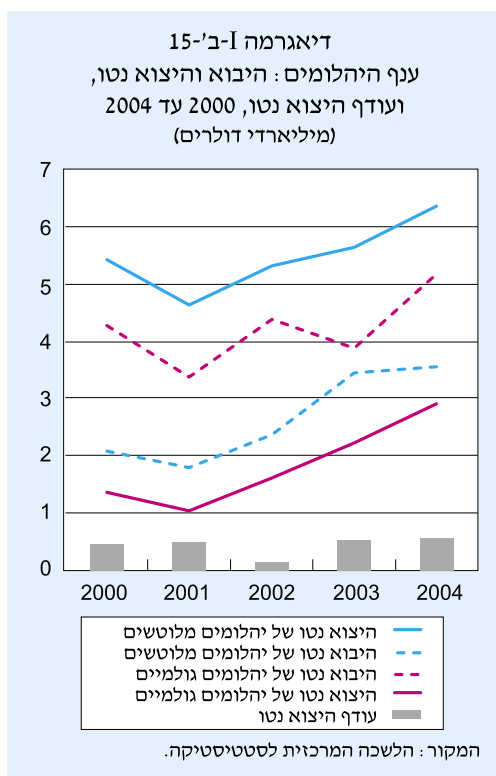
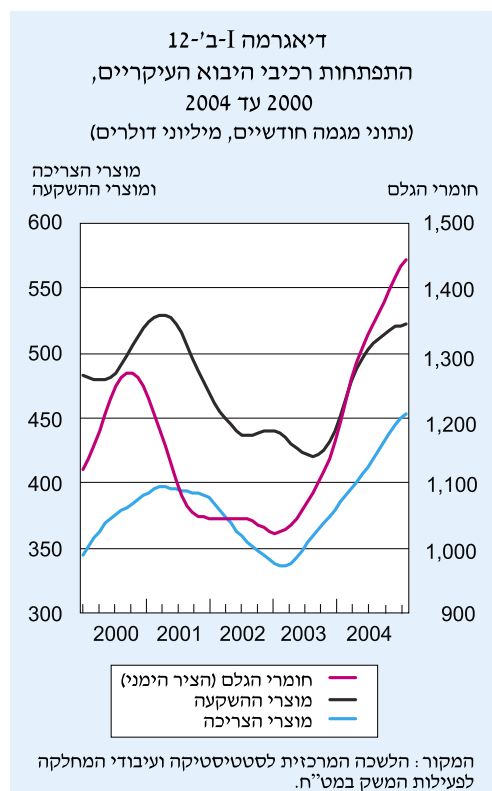
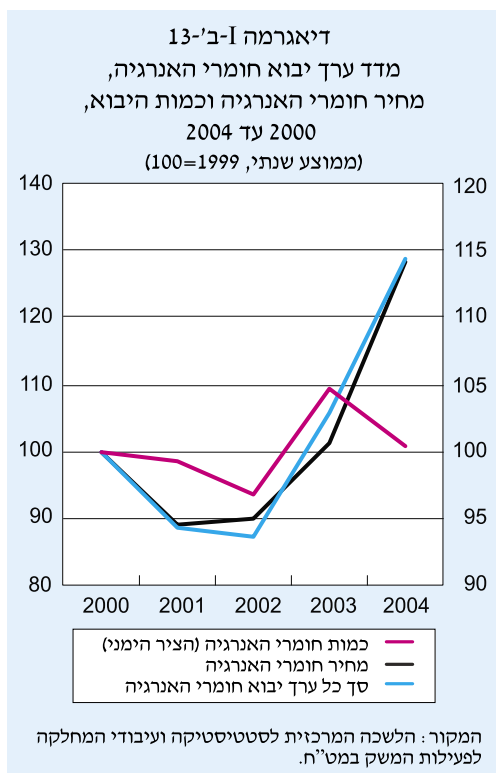
(שיעורי השינוי לעומת השנה הקודמת, אחוזים)

2004										
השינוי		ההתפלגות	היצוא (מיליוני דולרים)	שיעורי השינוי (בדולרים שוטפים)						
בכמות	במחיר			2004	2003	2002	2001	2000		
14.2	5.3	100.0	34,219	20.3	6.2	-1.1	-6.5	26.6	סך כל היצוא התעשייתי	
									סך כל היצוא ללא	
16.9	4.0	69.1	23,646	21.6	6.2	-6.4	-6.9	27.9	יהלומים מלוטשים	
7.1	2.9	3.2	1,094	10.2	-1.0	-3.6	-9.0	0.7	טקסטיל, הלבשה ועור	
13.0	12.0	17.0	5,809	26.5	11.7	9.7	1.2	18.5	כימיקלים וזיקוק נפט	
12.3	4.4	4.4	1,503	17.2	18.2	0.8	0.5	4.0	גומי ופלסטיקה	
23.8	9.4	4.0	1,375	35.4	3.0	-2.5	-4.6	8.9	מוצרי מתכת בסיסית	
13.7	6.4	3.9	1,340	21.0	9.3	-11.8	2.2	11.0	מכונות וציוד	
									רכיבים אלקטרוניים	
23.9	-4.2	7.6	2,601	18.6	-6.5	-23.3	-16.1	146.9	מחשבים	
									ציוד תקשורת, בקרה,	
25.3	-0.2	16.7	5,719	25.0	7.4	-18.7	-13.0	30.8	רפואי מדעי	
10.2	-0.6	3.9	1,340	9.5	5.4	10.8	3.5	4.4	כלי הובלה	
8.4	8.4	30.9	10,572	17.6	6.2	12.7	-5.4	23.3	יהלומים מלוטשים	
18.4	7.4		909	27.1	15.2	-1.6	-10.2	-10.3	יצוא חקלאי	

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ויהלומים). במהלך השנה ניכרת מגמת עלייה בכל רכיבי היבוא (חומרי גלם, מוצרי צריכה ונכסי השקעה), ובמיוחד ביבוא חומרי גלם המהווים כשני שלישים מסך היבוא ללא יהלומים, שהתרחב השנה בשיעור של 23 אחוזים (דיאגרמה I-ב' 12). בניכוי עליית מחירי היבוא הסתכמה העלייה הכמותית של היבוא ב-13 אחוזים, ובניכוי חומרי אנרגיה הסתכמה העלייה ב-14 אחוזים.

העלייה במחירי חומרי האנרגיה השנה ב-27 אחוזים (ממוצע לעומת כל 2003), וירידת הכמות המיובאת ב-4 אחוזים העלו את ערך היבוא של חומרי אנרגיה השנה ב-22 אחוזים, והוא והסתכם ב-4.5 מיליארדי דולרים (דיאגרמה I-ב' 13). עיקר העלייה של המחיר אירעה במחצית השנייה של השנה, וכן גם הירידה בכמות המיובאת. את הירידה בכמות ניתן לייחס למעבר של חברת החשמל לגז, המסופק על ידי ייצור מקומי, ולא להשפעת המחיר. נתוני השנים הקודמות מראים, שלעליית המחיר כמעט ואין השפעה על הכמות המיובאת. אחת הסיבות לכך היא המיסוי הגבוה על חלק מהתזקיקים, שאינו פונקציה של מחיר הדלק הגולמי, ולכן השינוי במחיר הנפט הגולמי מגולגל רק בחלקו אל הצרכן (דיאגרמה I-ב' 13). העלייה במחירי הדלק אפיינה את כל השנה, אך במחצית השנייה של

לוח I-ב'-6

יבוא הסחורות לפי קבוצה (נטו), 2000 עד 2004

(שיעורי השינוי לעומת השנה הקודמת, אחוזים)

2004								
השינוי				2004	2003	2002	2001	2000
בכמות	במחיר	ההתפלגות	היבוא	שיעורי השינוי בדולרים שוטפים				
			(מיליוני דולרים)					
12.3	7.1	100.0	40,489	20.1	3.5	-0.4	-7.2	15.0
				סך כל היבוא				
				סך כל היבוא ללא אניות, מטוסים ויהלומים				
11.4	8.3	78.4	31,743	20.7	3.0	-5.0	-6.1	17.1
				סך כל היבוא ללא אניות, מטוסים, יהלומים וחומרי אנרגיה				
13.9	5.8	67.3	27,239	20.5	0.6	-5.5	-5.4	12.5
13.8	4.2	12.5	5,048	18.6	-1.8	-6.9	3.5	13.8
				מוצרי צריכה				
14.5	7.8	39.8	16,118	23.6	3.5	-4.3	-10.3	13.3
				חומרי גלם				
				מזה: יבוא לתעשיות המכונות והאלקטרוניקה				
23.6	1.2	14.4	5,850	25.0	-3.7	-10.9	-15.5	22.9
				נכסי השקעה				
12.1	2.2	14.9	6,036	14.6	-4.3	-7.0	0.2	9.6
				חומרי אנרגיה				
-4.1	26.9	11.1	4,503	21.7	21.2	-1.4	-11.5	65.8
				יהלומים גולמיים ומלוטשים				
14.9	3.5	21.5	8,718	18.8	8.3	31.1	-18.8	16.5
				אניות ומטוסים				
				0.1	28	-61.6	178.8	-67.3
				0.1	37	24.4	-17.0	38.6
				אחר				

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

השנה חלה האצה בקצב הגידול. בתחילת השנה עמד המחיר לחבית נפט מסוג ברנט על 32 דולרים, ובחודש אוקטובר הגיע המחיר לרמת שיא של 52 דולרים. בסוף השנה עמדה רמת המחירים על כ-40 דולרים לחבית.

ביבוא חומרי הגלם עבור תעשיית המכונות והאלקטרוניקה היה השנה גידול של 25 אחוזים (לוח I-ב'-6). העלייה ביבוא מוסברת בקשר ההדוק שבין יצוא ענפים אלו והתרחבות פעילותם לבין היבוא שלהם, כפי שניתן לראות בדיאגרמה I-ב'-14. גידול ניכר היה גם ביבוא חומרי הגלם לתעשיות הטכנולוגיה המעורבת העילית: הגידול השנתי של יבוא ענף הכימיקלים הסתכם ב-16 אחוזים, ויבוא ענף הגומי והפלסטיקה עלה ב-31 אחוזים. בשל הקשר שבין היבוא לבין היצוא, גידול היבוא בסוף השנה אמור לבוא לביטוי בהמשך גידול היצוא בתקופה הקרובה.

יבוא מוצרי צריכה גדל השנה ב-19 אחוזים בהשוואה לשנה הקודמת, לאחר ירידה של 2 אחוזים בשנה שעברה (לוח I-ב'-6). הגידול השנתי בולט בכל רכיבי היבוא ובמיוחד ביבוא מוצרים בני הקיימא (ריהוט ומוצרי חשמל לשימוש ביתי וכלי תחבורה). שגדל ב-27 אחוזים, והוא מושפע מההתרחבות שהייתה השנה במשק. התרחבות זו באה לביטוי גם ביבוא נכסי השקעה שגדל ב-15 אחוזים.

לענף היהלומים היה גם השנה עודף יצוא על פני יבוא, שהסתכם ב-0.6 מיליארדי דולרים, בדומה לאשתקד. יצוא היהלומים ויבוא היהלומים נטו גדלו השנה ב-18 אחוזים

והסתכמו ב-9.3 מיליארדי דולרים וב-8.7 מיליארדי דולרים בהתאמה. גם השנה מעידים הנתונים כי ישראל הפכה למרכז סחר יותר ממקום ייצור: נמשך הגידול ביצוא יהלומי גלם לייצור בחוץ לארץ; ונמשך הגידול בשיעור ההחזרות הגבוה של יהלומים מלוטשים שיוצאו, המבטא העברה של יהלומים למכירה מהמשרדים בחוץ לארץ והחזרתם כאשר לא נעשתה מכירה.

יצוא היהלומים הגולמיים נטו התרחב השנה בכ-30 אחוזים, בהמשך לקצב גידול שנתי של כ-50 אחוזים בכל אחת מהשנים 2002-2003 (דיאגרמה I-ב' 15). שיעור ההחזרות של יהלומים מלוטשים עומד בשנים האחרונות על כ-40 אחוזים, והוא מתבטא בפער בין נתוני הברוטו לבין נתוני הנטו של הענף, שלא כמו בענפים אחרים בהם הפער זניח (פחות מאחוז אחד).

3. חשבון השירותים

בשנת 2004 נמשכה התרחבות הפעילות בחשבון השירותים - בשיעור של כ-12 אחוזים. היקפי הפעילות הגיעו לרמה של שנת 2000 וההכנסות נטו גדלו השנה ב-0.4 מיליארד דולרים. הסעיף הדומיננטי בחשבון השירותים גם בהיקפי פעילותו וגם בתרומתו לשיפור של השנתיים האחרונות, הוא סעיף השירותים האחרים, שהכנסותיו גדלו זו השנה השנייה בכ-0.7 מיליארד דולרים. גדלו השנה מעט ההכנסות נטו בסעיף התיירות אך כנגד זאת גדלו השנה ההוצאות נטו לשירותי הובלה ותחבורה ואילו סעיף הביטוח (נטו) שומר על יציבות בשנתיים האחרונות (לוח I-ב' 7).

יצוא שירותי המחשוב והמו"פ גדל השנה ב-18 אחוזים - פי ארבעה משיעור הצמיחה של ענפי טכנולוגיות המידע בעולם.

יצוא שירותי המחשוב ושירותי המו"פ, המהווים רכיבים מרכזיים של ענפי טכנולוגיות המידע, הוא הרכיב העיקרי (כ-50 אחוזים) בסעיף ההכנסות של השירותים האחרים, ותרם השנה קרוב ל-60 אחוזים מגידול ההכנסות מיצוא שירותים. היצוא בענפים אלו גדל השנה ב-18 אחוזים - פי ארבעה משיעור הצמיחה של ענפי טכנולוגיות המידע בעולם - בהמשך לגידול של 16 אחוזים בשנת 2003 ולאחר ירידות בשנים שקדמו לה, והגיע ל-4.3 מיליארדי דולרים. התחזקות שיעור הגידול של היצוא בענפים אלו בהשוואה לגידול נמוך יותר של היצוא בענפי השירותים האחרים גרמה לגידול במשקל היצוא של ענפי המחשוב והמו"פ בסך יצוא השירותים ללא תיירות בשנתיים האחרונות (לוח I-ב' 8).

בסעיף התיירות במאזן התשלומים נכללות בנוסף להכנסות מתיירים גם ההכנסות מהוצאות הקיום של העובדים הזרים. בשנים האחרונות - מאז האירועים הביטחוניים שהחלו ברביע האחרון של שנת 2000 - מהוות הכנסות אלו רכיב מהותי בסעיף התיירות כתוצאה מהירידה התלולה בכניסת תיירים לישראל (דיאגרמה I-ב' 16). בשנת 2004 הסתכמו ההכנסות מתיירים ב-1.5 מיליארדי דולרים וההכנסות מעובדים זרים הסתכמו ב-0.9 מיליארד דולרים - 37 אחוזים מסך ההכנסות בסעיף התיירות (על העובדים הזרים ראה בסעיף 4).

ההתאוששות בתיירות, שהחלה ברביע השני של 2003 עם סיום המלחמה בעירק, התחזקה השנה עם השיפור במצב הגיאוגרפי באזורנו, ומספר כניסות התיירים גדל השנה בכ-41 אחוזים והגיע ל-1.5 מיליוני תיירים. לשם השוואה, מספר כניסות התיירים

התרחבות של כ-12 אחוזים בפעילות בחשבון השירותים. העודף בחשבון השירותים גדל ב-0.4 מיליארד והסתכם ב-0.7 מיליארד דולרים.

יצוא שירותי המחשוב והמו"פ גדל השנה ב-18 אחוזים - פי ארבעה משיעור הצמיחה של ענפי טכנולוגיות המידע בעולם.

ההכנסות מעובדים זרים מהוות 37 אחוזים מההכנסות בסעיף התיירות.

לוח I-ב'-7
חשבון השירותים, 2000 עד 2004
(מיליוני דולרים)

	2004	2003	2002	2001	2000	
1. חשבון השירותים נטו	725	312	-513	-642	2,033	
יצוא	14,209	12,266	10,982	11,784	14,539	
יבוא	-13,484	-11,954	-11,494	-12,427	-12,506	
1.1 שירותי ההובלה והתחבורה נטו	-2,312	-1,945	-2,079	-2,315	-2,406	
1.1.1 הכנסות	3,050	2,595	2,121	2,122	2,482	
1.1.2 הוצאות	-5,362	-4,540	-4,200	-4,437	-4,887	
1.2 התיירות נטו	-413	-511	-503	-482	1,270	
1.2.1 הכנסות מתיירות	2,383	2,039	2,039	2,463	4,074	
הכנסות מתיירים	1,499	1,071	919	1,378	3,133	
הכנסות מעובדים זרים	884	968	1,121	1,085	941	
1.2.2 הוצאות ישראלים בחו"ל	-2,796	-2,550	-2,543	-2,945	-2,804	
1.3 הביטוח נטו	-418	-419	-363	-300	-313	
1.4 שירותים אחרים נטו	4,048	3,372	2,607	2,615	3,598	
1.4.1 הכנסות	8,730	7,577	6,779	7,144	7,884	
מזה: הכנסות משירותי מחשוב ומו"פ	4,322	3,656	3,143	3,471	4,246	
1.4.2 הוצאות	-4,682	-4,205	-4,172	-4,529	-4,286	
1.5 שירותי הממשלה לנמ"א נטו	-181	-185	-174	-161	-116	

המקור: נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

השנה הוא כמספר כניסות התיירים בשנת 1992, והוא נמוך מ-2.4 מיליוני כניסות התיירים שהיו בשנת 2000, שהייתה שנת שיא בתיירות (דיאגרמה I-ב'-16).

אומדן ההכנסות מתיירים במאזן התשלומים גדל השנה בשיעור זהה לשיעור העלייה בכניסות התיירים, וההכנסה מתייר בשנתיים האחרונות עומדת על כ-1,000 דולר. על פי נתוני משרד התיירות למחצית הראשונה של 2004⁵ חלה השנה ירידה בשהייה הממוצעת של תייר בארץ בשלושה ימים - מ-22 ל-19 ימים - אך עלתה במקצת ההכנסה מיום שהייה של תייר. עלייה זו נובעת מעצירה במגמת השינויים במאפייני התיירות הנכנסת לישראל, שנמשכו מאז 2001 ועד 2003, ושגרמו להקטנה בהכנסה מיום שהייה של תייר בשנים אלו. השנה חל שיפור במאפיינים אלה, כפי שניתן לראות בדיאגרמה I-ב'-17. עיקרם של השינויים: ירידה במשקל התיירים המתאכסנים בבתי מלון וכפרי נופש ועלייה במספר

עלו ההכנסות מתיירים וגדלו ההוצאות של ישראלים שיצאו לחוץ לארץ.

5 ראה סקר תיירות נכנסת של משרד התיירות, דוח חצי שנתי, ינואר-יוני 2004.

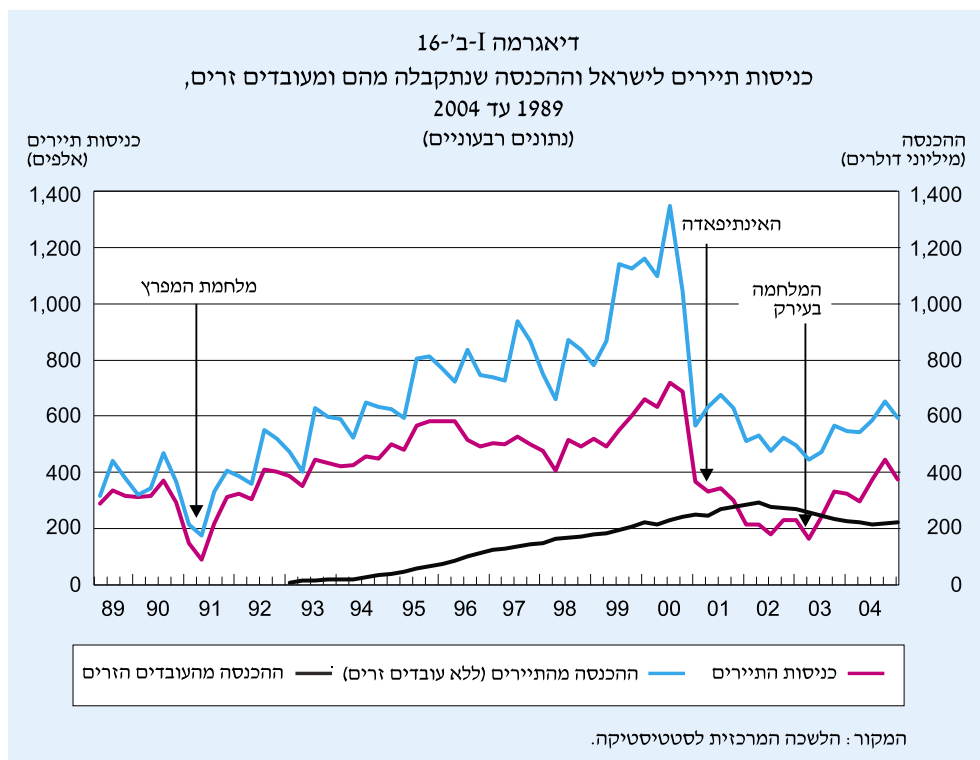
לוח I-ב' 8

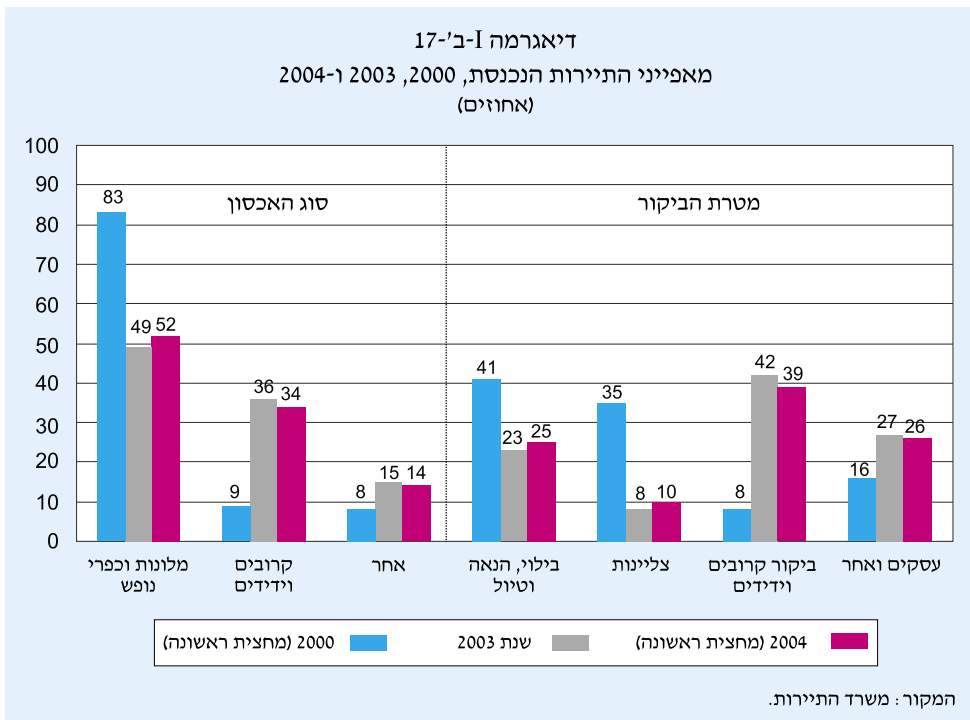
יצוא השירותים של ענפי המחשוב, המחקר והפיתוח, 2000 עד 2004

השנה	יצוא השירותים ללא תיירות	יצוא השירותים של ענפי המחשוב והמו"פ	שיעור השינוי השנתי ביצוא ענפי המחשוב והמו"פ	משקל ענפי המחשוב והמו"פ ביצוא השירותים
		(מיליארדי דולרים)	(אחוזים)	
2000	10.5	4.2	116.9	40.6
2001	9.3	3.5	-18.3	37.2
2002	8.9	3.1	-9.4	35.2
2003	10.2	3.7	16.3	35.8
2004	11.8	4.3	18.2	36.5

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

המתאכסנים אצל ידידים וקרובים; ירידה במשקל התיירים הבאים למטרות בילוי וטיול ועלייה במשקל התיירים הבאים לביקור קרובים וחברים. מספר היציאות של ישראלים לחוץ לארץ גדל השנה ב-10 אחוזים, ואומדן הוצאותיהם גדל בשיעור זהה. הגידול בהוצאות היה בהיקף נמוך מגידול ההכנסות בסעיף התיירות ועל כן מראים נתוני סעיף התיירות במאזן התשלומים שיפור קל בהשוואה לשנת 2003.

סעיף התחבורה נטו בחשבון השירותים מראה יציבות בשלוש השנים האחרונות, אך היקפי הפעילות בהכנסות ובהוצאות המשיכו את הגידול מהשנה הקודמת. ההתפתחויות הבולטות השנה: גידול של 16 אחוזים בהכנסות משירותי הובלה של מטענים בין נמלים זרים שנעשים על ידי חברות ישראליות עבור תושבי חו"ל. ההכנסות משירותי הובלה אלה הגיעו ל-1.8 מיליארדי דולרים, ומדהות כ-60 אחוזים מסך ההכנסות. במקביל גדלה ההוצאה ליבוא סחורות באמצעות מובילים זרים בשיעור של 24 אחוזים והסתכמה ב-2.3 מיליארדי דולרים, שמדהות כ-43 אחוזים מההוצאות.

4. חשבון גורמי הייצור

ההוצאות נטו בסעיף גורמי הייצור השנה הסתכמו ב-4 מיליארדי דולרים - עלייה של 4 אחוזים בהשוואה לשנת 2003 (לוח I-ב' 9). בשנת 2004 התחלקו ההוצאות נטו בשיעור כמעט שווה בין סעיף הריבית והדיבידנד לבין סעיף שכר העבודה. סך הוצאות הריבית נטו גדל השנה ב-1.5 אחוזים, אך בעוד שהמגזר ציבורי הגדיל את הוצאותיו נטו ב-20 אחוזים הקטין המגזר הפרטי את הוצאות הריבית נטו ב-55 אחוזים.

הגידול בהוצאות הריבית נטו של המגזר הציבורי (0.2 מיליארד דולרים) נובע הן מירידה קטנה בהכנסות על יתרות מטבע החוץ של בנק ישראל והן מגידול תשלומי הריבית על החוב החיצוני של הממשלה כלפי חוץ לארץ. העלאת הריבית לטווח קצר על ידי הפדרל רורב בארצות הברית, שהחלה במחצית השנייה של השנה, התבטאה רק בחלקה בהכנסות בנק ישראל, ותבוא לידי ביטוי בעיקר בהכנסות העתידיות, לאחר שחלק גדול יותר מנכסי המט"ח של בנק ישראל ישא את הריבית הגבוהה יותר. מאידך גיסא, גדלו השנה הוצאות הריבית של הממשלה כתוצאה מגידול של כ-3 מיליארדי

הוצאות הריבית נטו של המגזר הציבורי גדלו ב-20 אחוזים ואילו ההוצאות נטו של המגזר הפרטי ירדו ב-55 אחוזים.

לוח I-ב'-9

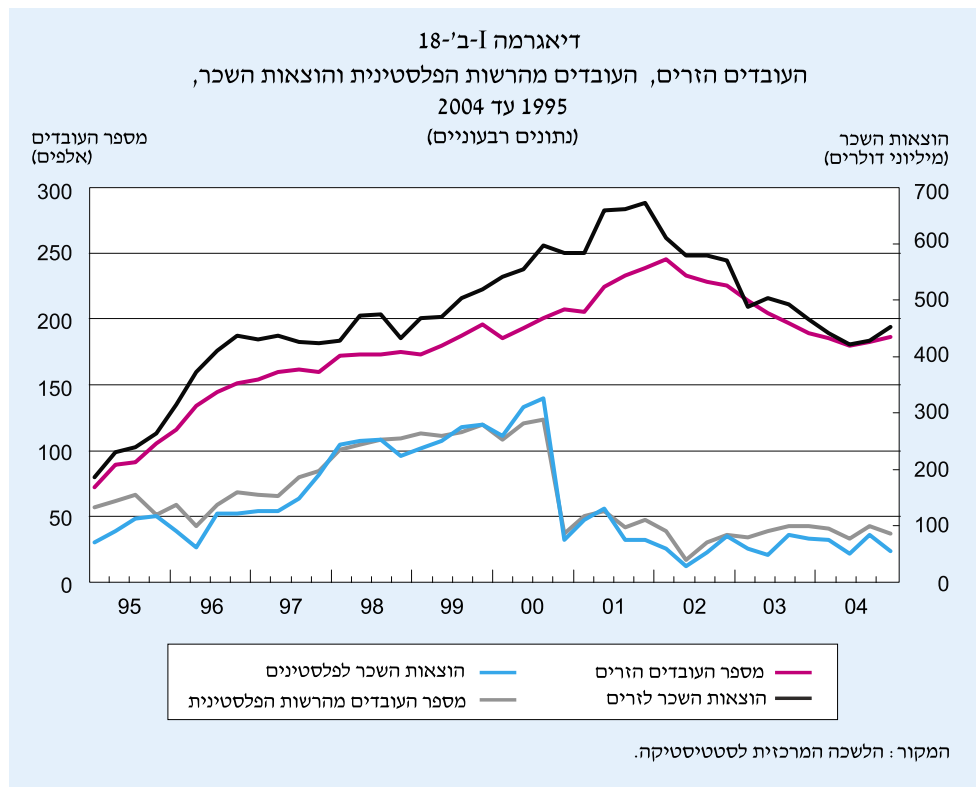
חשבון גורמי הייצור, 2000 עד 2004

(מיליוני דולרים)

2004	2003	2002	2001	2000	
-4,022	-3,873	-4,109	-4,933	-7,202	חשבון גורמי הייצור נטו
-2,028	-1,655	-1,566	-1,999	-3,985	1. הריבית, הדיבידנד והרווחים נטו
-1,245	-1,034	-804	-707	-736	1.1 הריבית נטו של המגזר הציבורי
518	571	792	987	1,049	הכנסות
-1,763	-1,605	-1,597	-1,694	-1,785	הוצאות
-783	-621	-762	-1,291	-3,248	1.2 המגזר הפרטי
-154	-344	-217	-212	-1,231	הריבית נטו
1,144	960	1,264	1,774	1,954	הכנסות
-1,298	-1,304	-1,481	-1,985	-3,185	הוצאות
-629	-278	-545	-1,080	-2,018	הדיבידנד והרווחים נטו
451	1,038	172	-287	361	הכנסות
-1,080	-1,315	-717	-793	-2,379	הוצאות
-1,994	-2,217	-2,543	-2,934	-3,217	2. שכר העבודה נטו
-1,751	-1,956	-2,343	-2,579	-2,283	2.1 השכר לעובדים זרים
-275	-282	-232	-400	-979	2.2 השכר לעובדים מהרשות הפלסטינית
32	21	31	45	45	2.3 השכר נטו לעובדים אחרים

המקור: נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

דולרים במצבת החובות שלה כלפי חוץ לארץ מאז חודש ספטמבר 2003 - מועד הגיוס הראשון במסגרת הסדר הערבויות הקיים (פירוט נוסף ראה להלן, סעיף 6). הגידול בשיעור הריבית לזמן קצר כמעט ולא השפיע על הוצאות הממשלה, מכיוון שמרבית הלוואות הממשלה נלקחו בעבר בריביות קבועות ולטווחים ארוכים. הכנסות המגזר הפרטי מריבית גדלו השנה ב-19 אחוזים, בעיקר מגידול נכסיו בחוץ לארץ בכ-8 מיליארדי דולרים, ובמקביל נשארו ההוצאות ברמה של השנה הקודמת. היקף ההוצאות על הרווחים שחולקו ועל הרווחים שלא חולקו בהשקעות הישירות הסתכם השנה ב-1.1 מיליארד דולרים. זוהי ירידה של 18 אחוזים לעומת שנת 2003. במקביל נרשמו הכנסות מהשקעה ישירה בחוץ לארץ בסך של 0.5 מיליארד דולרים, המהווים ירידה של 57 אחוזים לעומת השנה הקודמת. הירידה בהוצאות לתשלום הרווחים על ההשקעות הישירות של תושבי חוץ והירידה בהכנסות מהשקעות ישירות בחוץ לארץ נובעות בעיקר משינויים חשבונאיים, שהשפיעו על הרווחים המדווחים, ולא מירידה במכירות, שכן אלה דווקא גדלו. יש לציין, כי הרווחים שלא חולקו נרשמים במקביל כהשקעה מחודשת בישראל (ראה פירוט נוסף בפרק I-ג' הדן בהשקעות במסגרת החשבון הפיננסי).

ממוצע מספרם של העובדים הזרים השנה היה נמוך ב-9 אחוזים ממספרם בשנת 2003, אך נעצרה השנה מגמת הירידה במספר העובדים הזרים. ההשפעה של צמצום מספר העובדים הזרים על מאזן התשלומים הייתה קטנה, משום שבמקביל ירדו גם ההכנסות הנובעות מהם: ההכנסה מהוצאות הקיום של העובדים הזרים, שנרשמת בסעיף התיירות וההכנסות ממסים הנגבים מהעובדים הזרים.

מספר העובדים הזרים, שהוצאות שכרם נכללות בנתוני מאזן התשלומים, ירד ברציפות מאז השיא של 246 אלף, שנרשם ברביע הראשון של 2002 (דיאגרמה I-ב' 18). ברביע השני של השנה נאמד מספרם ב-180 אלף, ומאז חל גידול במספרם. ברביע האחרון של השנה הוא נאמד ב-187 אלף. נתון זה כולל את העובדים הלא חוקיים וגם את העובדים ששוהים בארץ יותר משנה. הסכום המועבר על ידי העובדים הזרים למשפחותיהם בחוץ לארץ נאמד על פי שכרם בניכוי הוצאות קיום ותשלומי מסים. סכום זה נאמד השנה בכ-0.7 מיליארד דולרים, ומהווה 40 אחוזים מהוצאות השכר⁶.

מספר העובדים משטחי הרשות הפלסטינית נשאר ברמה ממוצעת דומה לזו של השנה הקודמת, וברביע האחרון של השנה הוא הסתכם בכ-40 אלף. הוצאות השכר שלהם הסתכמו השנה ב-0.3 מיליארד דולרים.

נעצרה הירידה במספר העובדים הזרים.

⁶ דיווחי הבנקים והחלפנים על השכר של עובדים זרים שהועבר לחוץ לארץ קטנים מאומדן זה, ונראה שחלק מכספים אלו נרכש והועבר לחוץ לארץ שלא באמצעות המערכת הבנקאית והחלפנים.

5. ההעברות השוטפות והעברות ההון

ההעברות השוטפות
למגזר הפרטי גדלו, ואילו
ההעברות למגזר הציבורי
קטנו.

בשנת 2004 גדלו ההעברות השוטפות למגזר הפרטי לישראל ב-12 אחוזים בהשוואה לשנה הקודמת והסתכמו ב-3.7 מיליארדי דולרים (לוח I-ב' 10). במקביל חלה ירידה של 4 אחוזים בהעברות של תושבי ישראל לחוץ לארץ והן הסתכמו במיליארד דולרים. השנה היה גידול של 0.2 מיליארד דולרים (22 אחוזים) בסעיף הפיצויים האישיים. חצי מהגידול נובע מתקבולים חד-פעמיים של פיצויים לעובדי כפייה, והמחצית האחרת נובעת מהתחזקות האירו לעומת הדולר. הפיצול בין ההעברות לפרטים לבין ההעברות למוסדות מראה, כי בעוד שההעברות לפרטים גדלו ב-5 אחוזים, גדלו ההעברות למוסדות ב-25 אחוזים, ככל הנראה כתוצאה ממאמצי ההתרמה של המוסדות שהתרומות מהוות רכיב חשוב בתקציביהן.

ההעברות מממשלת ארצות הברית קטנו זו השנה השנייה, והסתכמו ב-2.5 מיליארדי דולרים - ירידה של 0.7 מיליארד דולרים לאחר ירידה של 0.3 מיליארד בשנה שעברה. גם השנה פחת המענק האזרחי ב-120 מיליון דולרים במסגרת ההסדר עם ממשלת ארצות הברית על הקטנת מענק זה עד לסיומו בעוד שנתיים (אולם מחצית מההקטנה השנתית

לוח I-ב' 10

ההעברות השוטפות והעברות ההון, 2000 עד 2004

(מיליוני דולרים)

2004	2003	2002	2001	2000	
6,199	6,372	6,762	6,692	6,483	1. סך כל ההעברות השוטפות, נטו
2,730	2,296	2,362	2,383	2,131	1.1 העברות למגזר הפרטי נטו
3,745	3,357	3,655	3,439	3,057	1.1.1 העברות שוטפות מחו"ל
943	770	760	726	614	פיצויים אישיים
542	435	424	429	565	העברות למוסדות במזומן
2,259	2,152	2,471	2,284	1,878	העברות למשקי בית במזומן ובסחורות
261	236	241	283	264	מזה: העברות לתיירים ישראלים בחו"ל
-1,015	-1,060	-1,293	-1,057	-926	1.1.2 העברות שוטפות לחו"ל
3,469	4,075	4,400	4,309	4,352	1.2 העברות למגזר הציבורי נטו
2,468	3,185	3,464	3,396	3,157	מזה: מממשלת ארה"ב
699	561	547	551	727	העברות למוסדות ממשלתיים
523	465	151	679	455	2. העברות ההון נטו
367	294	286	517	295	2.1 העברות למגזר הפרטי
77	92	84	255	87	מזה: העברות למוסדות
157	171	-135	162	161	2.2 העברות למגזר הציבורי

המקור: נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

מתווספת למענק הביטחוני). השנה הייתה גם ירידה בהיקף המענק הביטחוני, וזאת כתוצאה מהירידה בשיעור השימושים המקומיים (ראה פירוט נוסף בסעיף 6). היקף ההעברות לחוץ לארץ של המגזר הפרטי ירד השנה מעט והן הסתכמו במיליארד דולרים - דומה לממוצע השנים 2000-2001. ההעברות השוטפות לחוץ לארץ אינן כוללות את הכספים שמעבירים העובדים הזרים השוהים בארץ מעל שנה לבני משפחותיהם. אלו נרשמות במאזן התשלומים של ישראל כחלק מהוצאות השכר לעובדים הזרים. העברות ההון לישראל נטו גדלו השנה ב-12 אחוזים והסתכמו ב-0.5 מיליארד דולרים. מחצית מהעברות ההון נעשו על ידי עולים, והיתר עבור מוסדות. היקפן בשנתיים האחרונות בולט בהשוואה לשנת 2002, שבה הן היו נמוכות במיוחד, כתוצאה מהעברה לחוץ לארץ, שבוצעה על ידי הממשלה.

6. החשבון השוטף של המגזר הציבורי

המגזר הציבורי כולל את הממשלה, בנק ישראל, המוסדות הלאומיים והמוסדות הממשלתיים. במסגרת המוסדות הממשלתיים נכללים הן מוסדות השייכים לממשלה והן מוסדות שנתמכים על ידה, כמו המוסדות להשכלה גבוהה, מוסדות מחקר ומדע ומוסדות רפואיים.

למגזר הציבורי יש לאורך השנים עודף בחשבון השוטף, אך משנת 2001 הוא קטן מדי שנה והסתכם השנה ב-0.1 מיליארד דולרים (לוח I-ב'-2). הירידה בעודף השנה היא תוצאה של הירידה בהכנסות בנק ישראל מיתרות המט"ח, שנגרמה מהירידה בריבית הבין-לאומית, ושל הגידול בתשלומי הריבית של הממשלה כתוצאה מגידול מצבת החובות שלה בעקבות גיוס כספי הערבויות.

העודף בחשבון השוטף של המגזר הציבורי המשיך להצטמצם.

גודלו של העודף בחשבון השוטף של הסקטור הציבורי הושפע באופן קבוע מגובה ההכנסות של בנק ישראל וכן מהכנסות המוסדות הלאומיים והמוסדות הממשלתיים. אלו האחרונים הסתכמו בממוצע חמש השנים האחרונות ב-0.8 מיליארד דולרים לשנה. מאידך גיסא, לממשלה יש לרוב גירעון עם חוץ לארץ, הנובע בעיקר מתשלומי הריבית. ההוצאות העיקריות של הממשלה במט"ח הן ההוצאות ליבוא ביטחוני ולתשלומי הריבית. לעומת זאת המענקים מממשלת ארצות הברית הם עיקר הכנסותיה, ולרוב הם כיסו הוצאות אלו. הגירעון בחשבון השוטף של הממשלה גדל השנה ב-0.7 מיליארד דולרים, והגיע ל-1.3 מיליארדים - בעיקר כתוצאה מגידול בסעיף תשלומי הריבית. כמו כן חלה ירידה במענק האזרחי ובמענק הביטחוני, שלא לוותה בירידה מקבילה ביבוא הביטחוני. המענק האזרחי משמש לפירעון הלוואות, ואילו המענק הביטחוני משמש למימון היבוא הביטחוני ולמימון פרויקטים מקומיים, שמסוכמים עם ממשלת ארצות הברית. רישום המענקים מארצות הברית במאזן התשלומים נעשה לפי השימוש בפועל של מערכת הביטחון ולא בהתאם לאישורי המסגרת של הממשל האמריקאי. בעוד שהמענק האזרחי מועבר לזכות הממשלה מיד עם אישורו על ידי הממשל האמריקאי, מועבר המענק הביטחוני לשימוש הממשלה רק עם ביצוע יבוא ביטחוני מארצות הברית או כנגד הצגת מסמכים על שימושים צבאיים מקומיים, המתואמים עם הממשל האמריקאי. המענק הביטחוני, שאושר ולא נוצל, מצטבר למענק הנוסף בשנה שלאחריו. השנה ירד היבוא הביטחוני ב-0.2 מיליארד דולרים, אך המענקים מממשלת ארצות הברית קטנו ב-0.7 מיליארד דולרים, והגיעו ל-2.5 מיליארדי

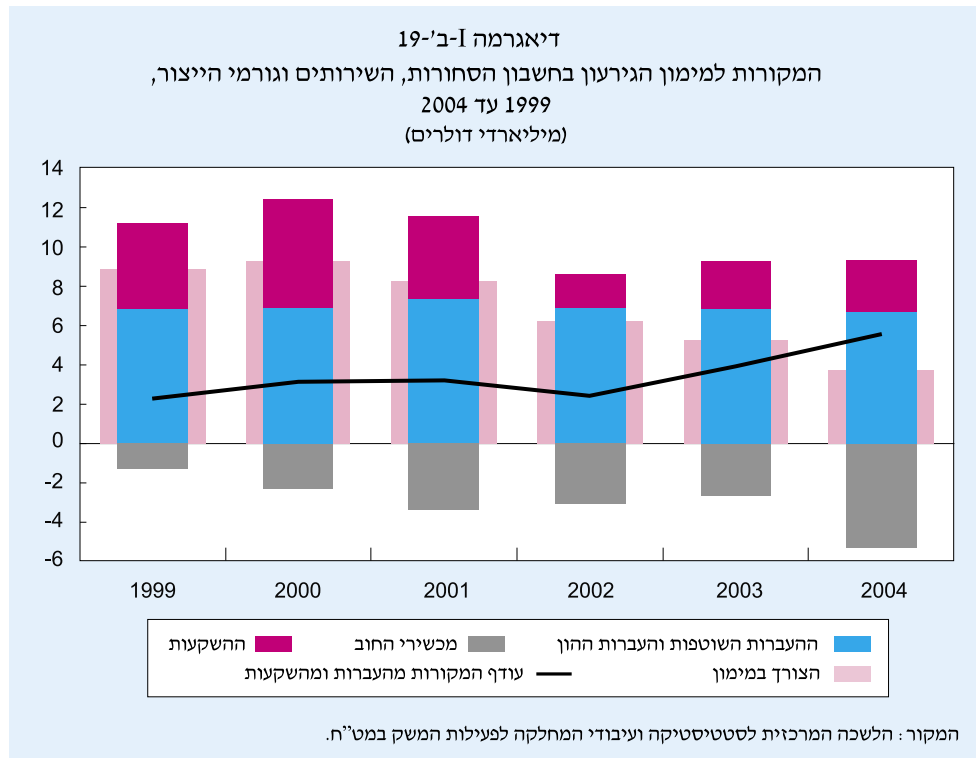
דולרים. הירידה במענקים נבעה בעיקר מדחיית שימושים מקומיים לשנת 2005 (750 מיליון דולרים מתוך המענק הביטחוני מתוכננים ל-2005 כשימושים בארץ, והם גם יתרמו לשיפור החשבון השוטף בשנה זו) ושימוש קטן יותר במענק הביטחוני המיוחד: מתוך מסגרת של מיליארד דולרים נוצלו השנה 0.4 מיליארד, לעומת ניצול של 0.6 מיליארד בשנת 2003. רוב הלוואות הממשלה נלקחות בריבית קבועה ולזמן ארוך, והשינויים בשיעור הריבית העולמית לזמן קצר לא משפיעות על הוצאותיה. עם זאת, ירידת הריבית העולמית ושיפור מעמדה של ישראל באו לידי ביטוי בתנאים של גיוסי הממשלה בשנה השוטפת: הריבית הממוצעת בגיוס הערבויות בשנת 2004 הייתה נמוכה ב-1.7 אחוזים מאשר בהסדר הערבויות הקודם משנת 1993. משנת 1999, מועד סיום הסדר הערבויות הראשון, הייתה מגמת ירידה בהוצאות הריבית של הממשלה שנמשכה עד 2002. מגמה זו הושפעה מהקטנת מצבת החובות של הממשלה בשנים אלו. החל משנת 2003 גדלה מצבת החובות של הממשלה כלפי חוץ לארץ כתוצאה מגיוסים בחוץ לארץ במסגרת הסדר הערבויות הקיים. עד עתה גויסו 4.1 מיליארדי דולרים, וצפויים גיוסים נוספים בהיקף כולל של כ-5 מיליארדי דולרים. הגיוסים הצפויים במסגרת הסדר הערבויות (שהוארך בשלוש שנים עד לשנת 2008) יגדילו כנראה את יתרת החוב החיצוני של הממשלה, ובעקבותיה צפויים לגדול בשנים הקרובות הן תשלומי הריבית לחוץ לארץ והן הגירעון השוטף של הממשלה. יש לציין, כי רוב פעילות הממשלה במטבע חוץ נעשית באמצעות בנק ישראל, ולכן היא אינה משפיעה על שוק שקל-מט"ח.

7. הגירעון בחשבון הסחורות, השירותים וגורמי הייצור

הגירעון בחשבון הסחורות, השירותים וגורמי הייצור (דהיינו הגירעון בחשבון השוטף ללא העברות שוטפות - להלן: הגירעון) הסתכם ב-5.7 מיליארדי דולרים והיה כמעט זהה בגודלו לגירעון שהיה בשנה הקודמת; אך צורכי המימון של הגירעון (הגירעון בניכוי ההפרשים הסטטיסטיים) היו השנה נמוכים ב-1.6 מיליארד דולרים מאלו של השנה הקודמת, והסתכמו ב-3.7 מיליארדים (לוח I-א' 3 ודיאגרמה I-ב' 19). עקב גידול ניכר בהפרשים הסטטיסטיים (ראה הרחבה בפרק I-א')⁷.

הגירעון של המשק ממומן לאורך שנים בעיקר מהעברות שוטפות ומהעברות הון. בשנים האחרונות נהנה המשק מעודף של מקורות שאינם חוב - העברות והשקעות במכשירי הון נטו שהרכיב הגדול בהם הוא העברות שוטפות. מאז 2002 מכסות ההעברות השוטפות את כל צורכי המימון של הגירעון, ומשנת 2001 עבר המשק ממצב של חוב חיצוני נטו למצב של עודף נכסי חוב נטו; כלומר, המשק הפך מלווה נטו למלווה נטו לחוץ לארץ (ראה הרחבה בפרק I-א' ופרק I-ג').

7 צורכי המימון של הגירעון אינם זהים להיקפו של הגירעון, משום שמהגירעון מנכים את ההפרשים הסטטיסטיים, המשקפים טעויות מדידה הן בחשבון הסחורות, השירותים וגורמי הייצור, והן בתנועות ההון. (היקף הגירעון לאחר ניכוי ההפרשים הסטטיסטיים מכונה גם הגירעון הטעון מימון.)

8. החשבון השוטף - השוואה בין-לאומית

השוואה של החשבון השוטף של ישראל מול מדינות אחרות, המוצגת בדיאגרמה I-ב' 20, מראה שיפור בנתוני ישראל מאז 1998. הגירעון של ישראל במונחי תוצר בשנים 1998 עד 2002 דומה לגירעון בקבוצת המדינות בעלות רמת פעילות גבוהה בענפי הטכנולוגיה העילית⁸, אך גבוה מגירעון מדינות האיחוד האירופי⁹; ואילו בשנתיים האחרונות ישראל דומה למדינות האיחוד האירופי, שבשנים האחרונות נהנו מעודף יציב של כחצי אחוז תוצר בחשבון השוטף.

בחירת שיעור הגירעון בחשבון הסחורות, השירותים וגורמי הייצור באחוזי תוצר, בין ישראל לבין קבוצות ההשוואה, מראה פער בולט עד לשנת 2003, כפי שניתן לראות בדיאגרמה I-ב' 21: ממוצע שיעור הגירעון בישראל בארבע השנים האחרונות (לרבות 2004) באחוזי תוצר הוא כ-6 אחוזים, ואילו מדינות האיחוד האירופי נמצאות בעודף של כאחוז אחד, ומדינות הטכנולוגיה העילית נמצאות ברמת גירעון ממוצע של כ-2 אחוזים. השנתיים האחרונות בולטות על רקע השנים שקדמו להן, ובהן הצטמצם הגירעון במונחי תוצר, והתקרב לרמת הגירעון של מדינות הטכנולוגיה העילית. עם זאת, ישראל יוצאת

בשנתיים האחרונות
ישראל דומה למדינות
האיחוד האירופי במשקל
הגירעון בחשבון השוטף
ביחס לתוצר.

8 מדינות ההשוואה: צ'כיה, פינלנד, הונגריה, אירלנד, סלובניה, סלובקיה, שוודיה, ניו זילנד, ספרד, איטליה, צרפת.

9 נבחרו להשוואה מדינות האיחוד האירופי עם תוצר לנפש גבוה מישראל: אוסטריה, בלגיה (כולל לוקסמבורג), דנמרק, צרפת, גרמניה, הולנד, בריטניה, איטליה, ספרד.

דופן בהיקף ההעברות השוטפות מחוץ לארץ, שכאמור לעיל, היקפן בשנים האחרונות עלה על צורכי המימון של הגירעון בחשבון הסחורות, השירותים וגורמי הייצור. ישראל ייחודית גם בקשר שבין הגירעון של המגזר הציבורי לבין ההעברות השוטפות שלו, שכן היקפן משפיע על היבוא הביטחוני. אך גם כאשר מנכים מהגירעון את היבוא הביטחוני נמצא, ששיעור הגירעון הממוצע באחוזי תוצר בישראל בארבע השנים האחרונות - כ-4 אחוזים - גבוה משיעורו במדינות ההשוואה; אך בולט השיפור בשנתיים האחרונות, שבהן שיעור הגירעון מתקרב לשיעור הגירעון במדינות הטכנולוגיה העילית.

